

SZAKDOLGOZAT

Bohušová Kristína

2023

MAGYAR AGRÁR- ÉS ÉLETTUDOMÁNYI EGYETEM
Kertészettudományi Intézet
BUDAPEST

Az óvodakertek növényalkalmazásának bemutatása a Szentpéteri óvoda példája alapján

Bohušová Kristína

Kertészmérnöki alapszak

Készült a Dísnövénytermesztési és Dendrológiai Tanszéken

Közreműködő tanszék: _____

Tanszéki konzulens: Sütöriné Dr. Diószegi Magdolna

Bírálok: _____

Budapest: 2023. november 6.

Tartalomjegyzék

1. BEVEZETÉSÉS CÉLKITŰZÉSEK.....	4
2. IRODALMI ÁTTEKINTÉS	6
2.1. A kerttervezés alapelvei, alapismeretei.....	6
2.2. Szabad játékterek tervezése oktatási intézményekben	7
2.3. Az óvodakert kialakítása, feladatai, funkciói	9
2.4. Növények az óvodában	16
2.5. Az óvodai nevelés magyarországi alapprogramja	22
2.6. A Szlovákiai óvodai nevelés jogszabályi környezete	23
2.7. Szentpéter település történetekörnyezetföldrajza	24
3. ANYAG ÉS MÓDSZER	28
3.1. A vizsgálat helyszínének bemutatása	28
3.2. Az óvodakerti adatgyűjtés bemutatása	28
3.2.1. Mélyinterjú készítésének módszere	28
3.2.2. A növény-felvételezés módszere	29
4. EREDMÉNYEK ÉS ÉRTÉKELÉSÜK	30
5. KÖVETKEZTETÉSEK ÉS JAVASLATOK.....	45
5.1. Óvodakerti programjavaslatok	46
5.2. Környezettudatosság az óvodapedagógiában	49
6. ÖSSZEFOGLALÁS	51
7. IRODALOMJEGYZÉK	52
ÁBRAJEGYZÉK	55
TÁBLÁZATJEGYZÉK	56

1. BEVEZETÉSÉS CÉLKITŰZÉSEK

Szakedolgozatom témája az óvodakertek tervezése, az óvodakert kert funkcióinak helyes kialakítása, a kert megépítésének, kivitelezésének a követése. Nagyon fontos napjainkban, hogy gyermekeinket környezettudatosan neveljük, olyan lehetőségekkel, hogy megismerhessék a természetet és kapcsolatot alakíthassanak ki vele. Ezt a legjobb már kisgyermekkorban elkezdni, de a legalkalmasabb időszak, hogy a gyakorlatban is részt vegyenek a gyerekek a természetes környezet kialakításában, az az óvodás kor. Az óvodák kertjét úgy kell kialakítani, hogy mindenféle lehetőség legyen benne. A legjobb, ha olyan a környezet, ahol a gyermekek is tudnak segíteni az óvodakert kialakításában, fenntartásában. Ilyen például a saját kis veteményeskert vagy a növények gondozási feladatai. A gyerekek, ha testközelből megtanulják értékelni a növényeket, akkor sokkal szívesebben fognak velük foglalkozni. Arról nem is beszélve, hogy testileg és szellemileg is egy nagyon egészséges, frissítő foglalkozás a kertészkedés, ami a szociális nevelésben is segít. Fejleszti a gyermekek empátiáját az élőlények iránt, úgy, hogy közben ők maguk is levegőn vannak és mozoghatnak.

Az óvodakertbe csak olyan növényeket szabad ültetni, melyek nem mérgezők, illetve nem szabad mérgező permetezőszereket, műtrágyát használni a növények gondozásakor. Egyértelműen azért, hogy nehogyan valamilyen formában bekerüljenek a gyermekek szervezetébe, akik még könnyen megkóstolnak egy-egy bogyót, termést, vagy levelet. Ezért van az, hogy az óvodák kertje vegyszermentes, és így csak olyan növényeket szabad beültetni, amelyek vegyszerek nélkül is jól fejlődnek. Érdemes fákat és cserjéket, valamint olyan évelő növényeket ültetni, amelyek tavasszal újra kihajtanak, így nem kell minden évben előlről kezdeni a kert alakítását. A kertet abból a szempontból is gondosan kell ápolni, hogy rendezett legyen, és ne jelentsen veszélyt a gyermekek számára. Átláthatónak kell lennie, hogy az óvodapedagógusok jól láthassák a gyermekeket, de azért kell olyan övezet, ami fás, hogy nyáron és meleg időszakokban megfelelő árnyékot nyújtson. Ez a növényzet számára is fontos. A kertet minden évszakban az évszaknak, időjárásnak megfelelően kell gondozni, hogy mindig kellemes atmoszférát nyújtson. Arra is oda kell figyelni, hogy a kártevők ne tehessék tönkre a növényeket.

Az óvodakertet érdemes tagoltan kialakítani, hogy minden olyan funkciót biztonságosan és teljességgel el tudjon látni, ami a gyermekek kint töltött idejében fontos. Ennek megfelelően a kertben el kell különíteni a kifejezetten esztétikai céllal ültetett növényeket, a levél- és fatárolót, a komposztárolót, az oktatási célú részeket, például veteményeseket, madáretetőket, amiket a gyerekekkel együtt lehet gondozni, valamint a játszókertet, ahol helyet kaphatnak a csúszdák, hinták, mászóakák és egyéb olyan elemek, melyek kifejezetten a gyermekek szórakozását, játékát szolgálják.

A szakdolgozatban elsőként általánosságban mutatom be a kerttervezés alapvető módszerét, majd szakirodalmi megállapítások, korábbi tapasztalatok alapján kitérek arra, hogy hogyan érdemes kialakítani egy óvodakertet, milyen növények és kerti elemek alkalmasak ennek a területnek a gazdagítására.

Ezt követően a szakdolgozat gyakorlati részében bemutatok egy konkrét óvodát, ahova ellátogattam és a dolgozók segítségével konkrét, gyakorlati információkat kaptam. Ez egy olyan óvoda, amelynek az Iskolakert-program keretén belül került kialakításra a kertje, kifejezetten olyan célokkal, hogy a gyermekek megtanulják a környezetvédelem és fenntarthatóság legfontosabb alapjait. A gyakorlati vizsgálat tárgyát képező óvoda alapműködése is a környezettudatosságra nevelés, ezért esett a választásom erre az intézményre.

2. IRODALMI ÁTTEKINTÉS

2.1. A kerttervezés alapelvei, alapismeretei

Egy esztétikus kert nem lehet a véletlen műve. Mindenképpen gondos tervezés eredményeként jön létre. Attól függetlenül, hogy teljesen új keretet telepítünk, vagy a meglévőt alakítjuk át, vagy folyamatosan megújítjuk, minden lépésünket meg kell tervezni, mérlegelni kell. A tervezés akkor lesz sikeres, ha a végső színek, formák és arányok egy harmonikus egészszé állnak össze és a szemlélőben egy véletlenszerűen létrejött képződmény látszatát keltik. Egy kertet mindig a környezetével, házzal harmonizáló összkompozícióként kell megítélni, nem az egyes részegységek összegeként (Gellér, 2014).

A kerttervezés első lépéseként a kert adottságait a helyszínen kell felmérni. Legszerencsésebb, ha a terepi felméréskor jelen van a megrendelő is. Így van lehetőségünk a helyszínen egyeztetni az elképzeléseiről. Ekkor kerül felvételre a kert fekvése, méretei, a benne lévő növényállomány, annak elhelyezkedése, a burkolt felületek nagysága, minősége. A kert fontos részleteiről készült fotódokumentáció segíti későbbi munkánkat (Jámbor, 2012).

Az egyes kerti funkciókat, mint például gyepfelületet, díszkertet, haszonkertet, a pihenőrészt, a játszórészt, vízfelületet a tervezés során a jellegüknek, funkciójuknak és a kert meghatározott adottságainak megfelelően kell elrendezni. A kert alakja, mérete, fekvése, a napsütéses és árnyékos területek elhelyezkedése, aránya jelentősen befolyásolja az egyes funkciók elhelyezését. A legjellemzőbb funkciók, melyeket kialakíthatunk egy kertben, a fogadótér, egy kültéri nappali, a sarokban egy rovarhotel, haszonkert akár magas ágyásokkal, sütőgetőhely, mellette burkolt pihenősarok és füves pihenőkert. A telek határára általában magas sövénynek nyírható növényzetet tervezhetünk, mely lezárja a kertet a kíváncsi szemek és környező zajok, porok légszennyező anyagok beszűrődésétől. A zöld növényfal előtérben pedig egy virágzó évelőkben és magas díszítőértékű cserjékben gazdag fogadórészt alakíthatunk ki. Egy adott épület mögötti, szabadon hagyott, gondozott nyílt gyepfelület kellően tágra nyitja a kerti teret (Beazley, 2007).

A belső terek jellegét a házfalak, a bútorok elhelyezkedésükkel, arányaikkal jelentősen meghatározzák. A kertben ezt a funkciót a kerítések, kerti építmények, tereptárgyak, a magasabbra és alacsonyabbra növő növények elhelyezkedése látja el. A térkompozíciót tekintve elterjedt megoldás a gyepfelület felől alacsonyabb növények ültetése, azok háttérben pedig egyre magasabbra növő növények elhelyezése. Előnyös, ha a gyepfelületeket az egyszerű fenntartás elősegítése és a látvány érdekében határozott íves vonalak határolhatják. Esztétikus a fogadórészen egy kacsaringós ösvény kialakítása, mely beviszi a látogatót a kertbe (Beazley, 2007).

A növénykiültetési terv készítésekor a kertépítészeti tervet tovább pontosítjuk, részeire bontjuk. A téralakítás során meghatározott paramétereket, magassági és alaprajzi jellemzőket a botanika nyelvére kell lefordítanunk. A tervben foglaltak eléréséhez olyan növényfajokat és –fajtákat alkalmazunk, amelyek magasságuk, növekedésük, levél- és virágszínük alapján illenek a tervezett kompozícióba. A méreteken kívül figyelembe kell venni a környezeti adottságokat, a klimatikus viszonyokat, a talajadottságokat, és össze kell azokat hangolni a növények igényeivel. Mindehhez magas szintű növényismeretre van szükség. Elengedhetetlen, hogy a tervezett növények megfeleljenek az adott talaj- és klimatikus adottságoknak (Gellér, 2000).

A kerttervező feladata, hogy összehangolja az egymás közelébe tervezett növények virágzási idejét és a lomb- és a virágszíneket. Amennyiben jól végzi munkáját, a kertben mindig találunk egy-egy virágzó növényfoltot. Az ültetés során alkalmazandó tőtávolságokat pontosan meg kell határozni, melyet befolyásol a növény növekedési erélye. Az elkészült növénykiültetési tervlapokon fel kell tüntetni a felhasználásra kerülő növényfajok, -fajták latin nevét, darabszámát, valamint a javasolt ültetési tőtávolságát is. A növénylista minden esetben szerepel a mellékletben. Egy erdőszéli kert esetében például úgy tehetünk maximálisan eleget a növények kiválasztásakor az előzőekben ismertetett tervezési szempontoknak, hogy az erdei környezetbe jól illeszkedő növényanyagot választunk, főként félárnyéki vagy árnyéki, alacsony fenntartási igényű, vad jellegű, őshonos évelőket és cserjéket alkalmazunk, kiegészítve a meglévő fás növényzetet (Gellér, 2000).

Mint minden műalkotástól, a kerti kompozíciótól is elvárható az egység. Minden kert esetében szükség van egy sajátos karakterre. A kerttervező munkájában ennek felismerése alapvető fontosságú (Ormos, 1967).

A növényanyag összeállítása után következik a kitűzési terv elkészítése. A kivitelezésnél hatalmas segítség, ugyanis ez alapján adja meg a tervező, hogy mely meglévő pontokhoz, például egy meglévő fához, kerítéshez vagy az épület adott pontjához viszonyítva épüljenek a kert épített elemei.

2.2. Szabad játékterek tervezése oktatási intézményekben

A kertépítészetben általánosan elfogadott, hogy a kert részének kell tekinteni mindent, ami a tanintézmény épületén kívül esik és az intézmény telkén van. Így éppúgy a kert része a gazdasági forgalom számára létesített gépkocsi behajtó területe, mint a tornatér vagy a szeméttároló, a bejáratnál elhelyezett virágkiültetés, vagy a zsigibongó, udvar, ami a szabadban tartott foglalkozások színhelye (Demjén et al., 1995).

Az oktatási intézményekre vonatkozó tervezési előírásokat jogszabályok és szabványok határozzák meg. Alapvető jogszabály a 1997. évi LXXVIII. törvény az épített környezet alakításáról és védelméről, mellette az országos településrendezési és építési követelményekről szóló 253/1997. (XII. 20.) Kormányrendelet. Vannak helyi szabályozások is, melyek figyelembe vétele mellett a Magyar Szabványügyi Testület MSZE 24203-2:2012 számú, Oktatási intézmények tervezési előírásai című szabványa tartalmazza a részletes útmutatást a tervezéshez. A szabványban előírást találunk a telek különböző területegységekre való tagolásáról, mely kiter ezek elvárt méretére is. Nagy hangsúlyt fektetnek a sportudvar kialakítására. A szabvány a zöldfelületek, a pihenő- és játszóterületek kialakításához, az akadálymentesítésen túl nem ad minőségi előírásokat.

A szabad játéktereken elsősorban a növényzet dominál és nem az épített elemek. A gyerekek játéktereként szolgáló tájat, annak vegetációját és a különböző anyagokat a gyerekek játszószerként is használják. A tervezés során a gyerekek perspektívájából kell felépíteni a játszóteret. Elsődleges cél az informális, természetközeli helyszínek kialakítása. Ezek stimulálják a gyerekek képzelőerejét, természetes kíváncsiságát, felfedező képességét, miközben erősítik a gyerekek és a természet összekapcsolódását (White és Stoecklin, 1998).

A szabadban kialakított játéktér egyik fontos alkotó eleme a homok, főként, ha vízzel együtt alkalmazzák. Mellette lényeges a különböző színek, eltérő textúrák alkalmazása. Az anyagok sokfélesége lehetővé teszi a természet sokszínűségének megtapasztalását. Az évszakok változása, a fények, a szél, a hangok és az időjárás

felfedezésének lehetőségével mind közelebb kerülnek a gyerekek a természethez. Különböző zugok, búvóhelyek, kilátóhelyek kialakítását is javasolják, amelyek további mozgási, vagy pihenési lehetőséget rejtenek, és lehetőséget biztosítanak a gyerekek egymás közti szocializációjára (White és Stoecklin, 1998; Vastag et al., 2019).

Lényegesek a szabadon, a gyerekek kreativitására hagyatkozva mozgatható, alakítható, természetes és ember által alkotott anyagok, az úgynevezett alkotórészek, illetve a különleges megjelenésű növények. Egy-egy növénynek lehet különleges az alakja, a termése, a toboza, a levélformája (Moore, 1993; Danks, 2010).

A szabad játékterek változatos mozgási lehetőséget nyújtanak a gyerekeknek. Biztonságos, kontrollált keretek között teszik lehetővé a kihívások és kockázatok vállalását. Lehetőséget teremtenek a személyiséggel való játékra, azaz a szerepjátékokra, a különféle érzések megélésére és az érzékekkel való játékra is (Vastag et al., 2019).

Egy szabadtéri tanterem, vagy a kísérleti tér tervezésekor, kivitelezésekor elegendő helyet kell biztosítani egy osztály kényelmes elhelyezéséhez. Ormos (1967) a szabadtéri tanulására alkalmas helyszínek kialakítását osztályonként 60-70 m² területen javasolja. Demjén (1988) szerint a szabadtéri tantermi egység mérete 3,5 m²/fő. Egy másik adat az oktatási intézmények tervezésére vonatkozó MSZE 24203-2:2012 szabvány szerint egy tanterem mérete 2 m² /fő, de legalább 52 m², mely méret akár a szabadtéri tantermek kialakításakor is irányadónak tekinthető.

A mikroélőhelyek egy része, mint egy rovarhotel (1. ábra) vagy a madárodúk, objektumszerű elemek, így bármilyen méretű kertben csaknem korlátozás nélkül elhelyezhetők. Már nagyobb területi kiterjedéssel rendelkezik egy lepkekert vagy kerti tó, egy esőkert, vagy egy nem bolygatott kertrész. Így elhelyezésüket gondosan meg kell tervezni. A kerti tavak esetében a tervezői, kivitelezői gyakorlat szerint legalább 10 m²-es vízfelületek kialakítása javasolt. Kisebb kertekben, különböző technikákkal azonban megoldható akár 1 m²-es, 20-30 cm mély tavacsókák kialakítása is. Ha a tóba halakat is szeretnénk telepíteni, akkor legalább 100-120 cm vízmélység szükséges, mely az helyigényét is meghatározza. Az ökológiai egyensúly eléréséhez 4-5 m² vízfelületű tavak esetén 60-80 cm, 5-15 m² esetén 80-120 cm, ennél nagyobb tavak esetén 120-150 cm vízmélység az ideális (Demjén és Sárospataki, 2017).

1. ábra: Rovarhotel (Kajtár-Czinege, 2022)

A szándékosan nem bolygatott kertet sok élőlény számára is élőhelyül vagy táplálékforrásként szolgálhatnak. Lehetnek ezek rovarok, hüllők, madarak, vagy akár kisebb emlősök is. A rovarbarát és madárbarát kertek kialakításakor érdemes szem előtt tartani, hogy a nyíratlan gyepfoltok meghagyása, őshonos fajok alkalmazása, metszés nélküli cserjefoltok kialakítása, a lehullott levelek kertben hagyása, idős fák meghagyása, örökzöldek alkalmazása segíti megtelepedésüket. E területek a rendeltetésükből fakadóan nagyobb kiterjedésűek, így természetesen csak a nagyobb kertekben kaphatnak helyet (Ilonczai, 2007; Kovács-Hostyánszki, 2018; Orbán, 2019).

2.3. Az óvodakert kialakítása, feladatai, funkciói

Az óvodakert az óvoda belső terének folytatása. A szabadban hozzájárul az óvodás korú gyermekek egészséges fejlődéséhez, a képességeik és készségeik fejlesztéséhez, ismereteik bővítéséhez. Ezáltal alapvető

követelmény, hogy az óvodakert biztosítsa a tág lehetőséget a természettel való találkozásra. A gyerekeknek legyen alkalmuk a természetet megtapasztalni, a növényeket és az állatokat megfigyelni és gondozni. Az ideális óvodakert minden évszakban nyújt élményt. Mindig van benne valami megcsodálni, gyűjtögetni való (Schmidt, 2003).

A gyermekek nevelése és fejlesztése és a szülőkkel való közös kapcsolatteremtés nem feltétlenül kizárólag az óvoda épületének falain belül valósulhat meg. A gyermek környezetszeretetre nevelése elsősorban a fő tevékenységéből, a játékból kiindulva valósítható meg. Ehhez egy jól kialakított óvodakert, udvar is megfelelő (Gellér, 2000).

Az óvodakert kialakításakor a viszonylag alacsony fenntarthatóságot is szem előtt kell tartani. Általában az óvodák szerény anyagi körülményeik miatt nem alkalmazhatnak szakembert, kertészt a fenntartáshoz, így az előkészítésnél kell gondosan eljárni. Könnyebbé teszi az ápolási munkákat amennyiben gondosan kerül kiválasztásra a növényanyag és az elrendezés szakszerű. A tervezéskor figyelembe kell venni a helyi adottságokat, a növények ökológiai igényét és összhangot kell teremteni az óvodakert funkcionális követelményeivel (Schmidt, 2003).

A gyerekek önkéntelen játéka mellett a személyiségük fejlődésében, az ismeretszerzésük folyamatában és a tanulásukban minden egyes olyan tevékenység szerepet játszik, melyet az óvodapedagógusok kezdeményező irányításával, a játékoság teljes mértékű figyelembevételével végeznek. Óvodás korú gyermekeknél a gondolkodás fejlődését sokoldalú észleléses tapasztalásokkal, a kapcsolódó szóbeli kifejező képesség fejlesztésével segíthetjük. Abban az esetben, ha a gyerekek maguk ültetik el a növény magjait, nevelik a saját palántájukat, a kertbe kiültetve gondozzák őket, látják beérni a termést és abból ők készítenek salátát, vagy frissen elfogyasztják az uzsonnájukhoz, akkor a nyert tapasztalatokból új ismeretek sorával gazdagodnak. Az ültetés és az öntözés során lehetőségük van a száraz, vagy nedves talajt tapintás útján megismerni. Megfigyelhetik a növények növekedését, ahogy növeszti a leveleket, hajtásokat, virágokat, a méhek, lepkék általi beporzást, a termését. Megkülönböztethetik a kultúrnövényeket a gyomoktól, míg kiirtják azokat a növény körül. Mindezt végigélve talán megéreznek valamit a nagy természeti körforgásból. Kiemelkedően fontos, hogy a kisgyermekek koruknak megfelelően szűkebb és tágabb természeti és társadalmi környezetükről saját észlelési tapasztalatokat gyűjtsenek, szükség esetén alkalmazzák is azokat (Katolikus Pedagógiai Intézet).

Az óvodakert gyakorlati használhatóságát a pedagógus szakmai tapasztalata jelentősen befolyásolja. Bizonyított és valahol természetszerű is, hogy a több tapasztalattal rendelkező pedagógusok eltérő módon közelítik meg a kert hasznosítását, mint a kezdő pedagógusok. Ha az óvodakertben otthonosabb és emberbarát légkört tudunk teremteni, reménykedhetünk, hogy a benne felnövekvő gyermekek is humánusabb felnőtté válhatnak. Az óvodakertben a biológiai körforgások a gyermek szeme előtt zajlanak le, melyből megismerik a teljes körforgás menetét (Katolikus Pedagógiai Intézet).

Ahhoz, hogy a gyermekekben kialakulhasson a természet tisztelete, szeretete, engednünk kell őket, hogy időt töltsenek benne, tehát kapcsolatot alakítsanak ki a természettel (Bruce, 2012; Knight, 2013).

A testi és lelki egészség, a viselkedéskultúra és a környezetkultúra egymással szorosan összefüggő tevékenységrendszerével alakítja az egyénben a harmóniára való törekvést és hajlamot. Ennek a harmóniaelméletnek a célja a környezettudatos magatartás és életvitel kialakítása. A harmónia feltétele a természethez való viszonyunk, mely alakulásához a környezetkultúra alapvető ismeretei szükségesek. Így lesz egység, harmónia az egyén a társak és a természet között (Jantnerné Oláh, 2017).

A harmónia és a természet közti összefüggéseket az 2. ábra szemlélteti.

2. ábra: A harmónia összefüggései (Kováts-Németh, 2010)

A megfigyelési feladat érzelmi töltését az adja, ha a körforgásban a lehetséges sok változás mind a saját kertünkben, a saját udvarunkban, a saját fáinkkal történik (Gellér, 2014).

A kertészkedés a legősibb emberi tevékenységek egyike. Az ősember gyűjtő életmódjával szerezte meg első növényi táplálékait. A gyűjtögetés mellett véletlenül elejtett magokból kikelt növényeket elkezdte gondozni, ápolni. Így a folyamatos tapasztalás során nyert ismeretek alapján alakította ki saját kertjét, melybe már idővel tudatosan vetette el a növények magvait és ültette el őket. Az óvodában hasonlóképp tapasztalhatják meg a kertészkedést az óvodások. A gyermek számára eleinte ez csak véletlen. Hosszabb időnek kell eltelnie ahhoz, hogy felfedezzék az összefüggéseket és értékeljék azok eredményét. Megfigyelhetők, majd rendszerezhetők az emberi beavatkozások következtében beállt változások. A gyermek gondolkodása is rendszereződik, ahogyan mindinkább felismeri az összefüggéseket (Katolikus Pedagógiai Intézet).

A gyerekek figyelme a kertészeti tevékenységek végzésével kitűnően formálható. Lehetősége van a gyerekeknek a környezeti változások napi ritmusát megfigyelni, megtapasztalni. A pedagógus az óvó-védő magatartást könnyedén, közel észrevétlenül formálhatja azáltal, hogy az óvoda kertjében megtalálható növényeket közösen gondozzák, védik. A gyermekek együttműködési készsége és fejlődik azáltal, hogy csoportokban, a társaikkal együttműködve gondozzák a kertet. A kertben végzett munka önállóságra, kötelezettségvállalásra, teljesítésre ösztönzi a gyerekeket és növeli az önbecsülésüket. A kerti munkák végzése rendszerességre is tanítja őket és ráirányítja a figyelmüket a kertben zajló folyamatokra, változásokra. Összességében az egész személyiségüket formálja. A gyerekek mellett a szülők személyiségére is hat a kertészkedés, mert a gyermek közvetíti feléjük a megfelelő ökológiai, természet- és környezetbarát szemléletet (Gerván és Hill, 2019).

A kert megfelelő helye a munkajellegű tevékenységeknek. Az óvodakert nemcsak a felüdülés, pihenés, szórakozás és a tanulás színtere, hanem a munkáé is. A kertben végzett tevékenységnek a játék mellett munkajellege is van. A tervekben megfogalmazott elvárásoknak csak akkor fog tudni eleget tenni a kert, ha az ott dolgozók és a gyerekek sok munkát fektetnek a kivitelezésbe, gondozásba. A legnagyobb jelentősége annak van, ha el tudják mondani, hogy ezt én csináltam. A kapott eredmény az óvodásokat nagy büszkeséggel és örömmel tölti el (Gerván és Hill, 2019).

A gyermekléptékű ingerek között alapkompenciáik egészséges ütemben fejlődhetnek, melyeket saját tapasztalati úton fejlesztenek ki magukban. A gyermek a természetben két nagyon fontos alapszükségletét is megélheti, az élmények és tapasztalatok révén kialakuló kötődést és az ún. énhatékonyságot. Ilyen például, hogy én találtam, én építettem (Hüther és Renz-Polster, 2017).

A kertben sokféle, változatos munka fellelhető. Ilyen a veteményezés, az öntözés, a gyomlálás, különböző földmunkák, kapálás, ásás, a metszés és a betakarítás. A gyermekek életkora nagyban befolyásolja azt, hogy a kerti munkálatokból milyen és mennyi részt tudnak magukra vállalni. Az óvodás korú gyerekek még kis testi erővel rendelkeznek. A munka és a játék szervezésekor erre mindig oda kell figyelni. A rendszeres munkavégzéshez nincs még meg bennük a kellő kitarítás. Alaptevékenységük a játék, így fontos, hogy a gyermek úgy dolgozzon, hogy számára az ne munka, hanem inkább játék legyen. A munkaeszközök kiválasztásánál nagy gondot kell fordítani arra, hogy a gyerekek mindig testméretüknek megfelelő szerszámmal használjanak. Az eszközök, amiket a kezükbe vesznek, mindenképp legyenek biztonságosak, a gyermekek testi épségét ne veszélyeztessék (Gerván és Hill, 2019).

A kert kialakításán túlmenően ügyelni kell arra, hogy azzal a gyermekek játszótere ne szenvedjen csorbát. A kertnek teljes része a játszóudvar is, mivel abban is vannak növények, fák, bokrok, gondozott gyep (Kováts-Németh és Földes-Leskó, 2019).

Az óvodás számára a kert egy egészséges és természetes játszókörnyezet. Ebben a közegben a saját fantáziáját használva tud játszani a természet eszközeivel. A friss levegő, a napsütés felüdítő élménnyé teszi a kinti játékot. Nyáron a fák hűvösében való megpihenés, a labdázás, a játékok sokasága felejtethetetlen öröm lehet a számukra. Kitűnő helyszíne lehet egy bújócskának, vagy akár egy kuckós játéknak egy jól kialakított labirintus. Ezt elkészíthetjük például fűzfonatból vagy akár élősvényből is. Abban az esetben, ha a kerti munkákat a

pedagógus a játékos elgondolás mentén közelíti meg, a gyerekeknek valóban játék lesz a munka. A kertben kialakított lugasok, sövények mind lehetőséget nyújtanak a játszásra, bújócskára, fogócskára egyaránt. A kertben megtalálható növények termései begyűjthetőek és kiválóan alkalmasak egy-egy csoportszobai játék kelléktárához. Ilyen lehet egy piacos játék, a virágvásár vagy a fűzőjátékok. A kert lényeges részét alkotják a játszóeszközök is, mint például a hinta, a csúszda, a homokozó és a különféle mászóak. Ezeket térben is el kell különíteni a haszonkerttől. A térelválasztó lehet akár egy örökzöld cserjékből álló sövény, egy fásor, vagy egy évelő virágos kert tele folyamatosan virágzó lágyszárú évelőkkel. A játékeszközöket mindig úgy válasszuk meg, hogy azok biztonságosak legyenek, ne jelentsenek balesetveszélyt a gyermek számára, s harmonizáljanak az óvoda kertjével. Lehetőleg készüljenek fából és minden esetben feleljenek meg a hatályos EU szabványnak (Kováts-Németh és Földes-Leskó, 2019).

A kertben észlelhető környezeti változások, körforgások az anyanyelvi nevelésbe is gondtalanul beépíthetők. Vannak ide illő, a növények növekedéséről, fejlődéséről szóló mesék, versek. Ilyen például az Égig érő fa, vagy Osváth Erzsébet: Hóvirág bimbója című műve. Ezek könnyedén beépíthetők az óvodai élet mindennapjaiba. A mesékben, versekben megjelenő természeti változások megfigyelése, és ugyanannak a változásnak a kertben való megtapasztalása segíti a gyermekek tanulását, ezáltal az óvodások tudása biztosabb lesz (Villányi, 2021).

A tanulás egyik feltétele a gyermek cselekvő aktivitása és az, hogy közvetlenül, számos érzékszervet foglalkoztató tapasztalás lehetősége biztosított legyen (Kováts-Németh és Földes-Leskó, 2019).

A gyermekek zenei érdeklődését is könnyebb felkelteni a környezet hangjainak hallgatása, utánzása alapján. Ehhez kapcsolódhat az éneklés és a zene. Az óvodakertben a gyermekek a környezetük és a természet hangjait biztonságban meg tudják figyelni. Egy óvodás korú gyermek számára az élő hangok sokkal érdekesebbek, mint zenelejátszókon meghallgatott hangok. Szép, napsütéses időben a kertben eljátszott énekes játék sokkal mélyebb benyomást tesz a gyermekre, mint ugyanaz a tevékenykedés az óvoda falain belül. Például lényegesen több élményt tartogat a gyerekek számára a „Bújj, bújj zöldág” kezdetű dal eléneklése és eljátszása a kerti labirintusban, mint a csoportszobában. A természetben a saját szemükkel is tapasztalt környezeti építőkövek motiválják a gyermeket a tevékenykedésre. Egy dal eléneklése vagy mondóka elmondása nagyobb lelkesedéssel megy, ha azt közben látja, tapasztalja a gyerek. A népi játékokat a korabeli gyerekek általában a természetben játszották. Így az óvoda kerti környezete jóval közelebb áll hozzá és a pedagógusok sokkal eredetibb formában tudják továbbadni a gyermekeknek. A kertekben kialakított kiülők és fedett területek teszik lehetővé, hogy a gyerekek alattuk kényelmesen elhelyezkedve testközelből mintázzák meg a természet csodáit. Felnőttként már mi is tapasztalhattuk, hogy jelentősen könnyebb megfigyelnünk és lerajzolnunk növényeket és a természeti környezetet bármely évszakban kint a kertben. A kertben gyűjthető terméseket felhasználhatjuk kézműves foglalkozásokon saját alkotásaink elkészítéséhez. A gyerekekkel készíthetünk szebbnél szebb tárgyakat, ajándékokat, mint például egy bogyókból, virágból fűzött nyakláncot. A népi hagyományok őrzésének keretein belül feleleveníthetünk régi mesterségeket, mint a kosárfonás, az agyagozás, melyek helyigénye igen nagy, s ezért sokszor ezek a tevékenységek kiszorulnak a csoportszobából (Török, 2019).

A rendszeres testmozgást már az óvodás korban fontos elkezdni. A játékos mozgás, a torna folyhat szabad levegőn vagy teremben, végezhetik eszközökkel vagy azok nélkül. Azokban az óvodákban, ahol nincs lehetőség tornaterem vagy tornaszoba fenntartására, kiváló megoldást nyújt a mozgáshoz egy jól kialakított óvodakert. A mozgásformák alakulhatnak spontán, vagy szervezett formában az óvodai foglalkozások keretében. Az udvar egy fedett része még rossz időjárási körülmények között is lehetőséget biztosít a friss levegőn való mozgásra, ami sokkal egészségesebb és frissítőbb, mint egy tornatermi vagy csoportszobai tevékenység (ORSZÁGOS ISKOLAKERT-FEJLESZTÉSI PROGRAM).

A kertben általában elegendő tér áll a rendelkezésre, melyben a gyermekek a nagy mozgásigényüket megfelelően ki tudják elégíteni. A természet közelében lehetőségük van könnyebben megtanulni a természetes mozgásokat, mint a fára mászás, egy gödör átugrása, vagy függeszkedés, egyensúlyozás. Ezeket a mozgásformákat is játékosan sajátítják el (Visy, 1994).

Az óvodákban a többfunkciós kertek kialakítása elterjedtebb, mivel ezek praktikusak. Egyszerre biztosítják a játék, a kertészkedés és a pihenés örömét. Ezekben a kertekben megtalálunk zöldségeskertet, gyümölcsöskertet, gyógynövénykertet, díszkertet és játszókert részt is. Találkozhatunk egyfunkciós kertekkel is, de ezek kialakítása nagy területet igényel, ami általában szűkösen áll egy-egy intézmény rendelkezésére. Az egyfunkciós kert esetében jól elkülönülten, elhatárolva jelennek meg a fenti kerttípusok. A többfunkciós kertek úgy kerülnek kialakításra az óvodákban, hogy azok tökéletesen alkalmasak a növény- és állatvilág sokféleségének bemutatására. Egyaránt megtalálhatóak bennük lágy, félfás és fás szárú növények, virágok, bokrok és fák is. A kialakítás során ügyelni kell arra, hogy tavasztól ősziig folyamatosan rügyezzenek, nyíljanak, teremjenek a növények (Katolikus Pedagógiai Intézet).

A kialakított óvodakertnek három fő funkciónak kell megfelelnie, melyek a következők. Legyen benne elegendő játszóhely. Teremtse alkalmat a természeti változások megfigyelésére. Legyen benne lehetőség a növények ápolására, gondozására (Schmidt 2003).

Az óvoda kertjének tervezésekor, kivitelezésekor a helyi természeti adottságokat maximálisan ki kell használni. A vidékre jellemző növényekből tervezzük a kiültetést melyek illeszkednek a környezetbe és természetes hatást keltenek (Scherman, 2020).

Egy többfunkciós kertben vannak olyan kertrészek, melyeknek mindenképpen képviselniük kell az adott funkciót. Így helyet kell, hogy kapjon a többfunkciós óvodakertben egy játszókert, játszóudvar; egy veteményeskert, zöldségeskert; egy gyümölcsöskert; egy dísznövénykert, virágoskert; egy gyógy- és fűszernövénykert; egy madárbarát kertrész és egy kerti tó (Schmidt, 2003).

Az óvodakert kialakításakor az egyetlen rész, ami nem maradhat ki, az a játszókert, játszóudvar, mivel az óvodáskorú gyermek alapvető tevékenysége a játék. Más típusú kert hiányát nem éli meg akkora veszteséggént, hiszen az máshol még pótolható, de a játék, az nem helyettesíthető semmivel (Bús, 2013).

Azokban az óvodákban, ahol az udvar mérete, elhelyezkedés nem teszi lehetővé a kert kialakítását, ott az erkélyen vagy az épület világosabb részében alakíthatunk ki kisebb kertecskét, virág- vagy zöldségkiültetést (Fráter, 2018).

A kert gondozásában segédkező gyerekeket a 3. és 4. ábra mutatja be. Segítenek a virágok ültetésében és a gondozásban. A növények öntözése kifejezetten szórakoztató a gyermekek számára.

3. ábra: Egynyári virágültetés egy óvodakertben (Internet4)

4. ábra: Árvácskák öntözése (Internet4)

2.4. Növények az óvodakertben

A növények vonatkozásában egy óvodakert speciális követelményeket támaszt (Schmidt, 2003).

Az óvoda kerítése mellett egy sűrű, 2-3 méter széles cserjesáv létesítése elengedhetetlen. Ez a fal fogja kiszűrni a káros környezeti hatásokat, a légszennyezést, a zajt, a nemkívánatos, zavaró látványt.

A természetközeli játszóhelyeken nem az épített elemek, hanem a növényzet a domináns. A gyerekek nem csak játéktérként, hanem játszószerként is használják a kert elemeit (White és Stoecklin, 1998).

A kertünkben elhelyezett növényeket úgy válogassuk meg, hogy a növények változatosságukkal, sokféleségükkel adjanak lehetőséget esztétikai élmény szerzésére és élményt adó munkára. Mellette megfigyelésekre, tapasztalatszerzésre, gyűjtésre is legyen esélyünk, figyeljünk a hasznosításukra, közben kössék meg a port, teremtsenek kellemes levegőt és illatú környezetet (Gellér, 2014).

A növények ültetési rendjükkel képezzenek olyan tereket, amelyek a gyermekek játékszokásaival harmonizálnak, kisebb-nagyobb csoportok játéka is zavartalan legyen. Fontos, hogy legyenek kulturált terei a kis mozgásigényű játékoknak, pihenéseknek. Az ültetési rend kialakításával alkalmasak legyenek több fajta játékra is, mellette adjanak árnyat a nap sugarai, védelmet a szél ellen (Gellér, 2014).

A kisgyerekek általában mindent a szájukba vesznek, megkóstolnak. A feltűnő színű bogyók a legvonzóbbak számukra, de előfordul, hogy a leveleket, virágokat is megrágcsálják. Ezért különösen nagy figyelmet kell arra fordítani, hogy mérgező növényfaj ne kerüljön óvodakertbe. Az 1. táblázatban a teljesség igénye nélkül ismertetek néhány mérgező növényt, a mérgező növényi rész megnevezésével a mérgezési tünetek ismertetésével (Schmidt, 2003).

A legtöbb gyógynövényről elmondható, hogy nagy mennyiségben mérgező, de ennek ellenére nem szabad lemondani termesztésükről az óvodakertben. A megismerésük és a felhasználásuk fontos az egészséges életmód kialakítása szempontjából (Schmidt, 2003).

1. táblázat: Mérgező fák és cserjék (Simonitsné Krausz, 2020)

A növény neve	Mérgező rész	Tünetek	Mérgezési fok
---------------	--------------	---------	---------------

Aesculus fajok	az egész növény	láz, fejfájás, hányás, bélrendszer gyulladása, szomjúság, tág pupillák, önkívület, légzésbénulás	++
Buxus sempervirens (örökzöld puszpáng)	az egész növény	hányás, heves hasmenés, görcsök, légzésbénulás	+
Fagus sylvatica (európai bükk)	termés	gyomor- és bélpanaszok, enyhe bénulási tünetek	++
Hedera helix (közönséges borostyán)	levél, termés	bőrkiütés, hányás, hasmenés, görcsök, tág pupillák, kiütések a testen, termés halált is okozhat	+
Juniperus communis (közönséges boróka) Juniperus sabina (nehézszagú boróka)	az egész növény, hajtáscsúcs	gyomor-, bél- és vesegörcsök, bénulás, kóma	+++
Prunus dulcis (közönséges mandula)	termés	kábultság, görcsök	+++
Quercus fajok	az egész növény	enyhe gyomor- és bélpanaszok	+
Taxus baccata (közönséges tiszafa)	az egész növény, az arillus kivételével	hányás, hasmenés, keringési zavarok, máj- és vesekárosodás, légzésbénulás	++
Thuja occidentalis (nyugati tuja)	hajtás, toboz	bőrirritáció, gyomor- és bélgörcsök, máj- és vesekárosodás, eszméletvesztés	+++
Thuja orientalis (keleti tuja)	hajtás, termés	bőrizgalom, gyomor – és bélgörcsök, máj- és vesekárosodás, eszméletvesztés	+++

Jelmagyarázat: A mérgező rész

+ mérgező

++ erősen mérgező, súlyos mérgezési tüneteket okozhat

+++ nagyon erősen mérgező, életveszélyes is lehet

A *Taxus baccata* az 5. ábrán látható. A növény minden része mérgező, kivéve a feltűnő élénkpiros színű magköpenyét. Szintén mérgező faj az *Aesculus hippocastanum*, melyet a 6. ábrán láthatunk (Schmidt, 2003).

5. ábra: *Taxus baccata* (Internet3)

6. ábra: *Aesculus hippocastanum* (Internet3)

A gyerekek játszóhelyének közvetlen környezetében nem szabad tövises, tüskés növényeket ültetni, mert fennáll a veszélye, hogy a gyerekek játék, futkosás közben beleesnek. Az ilyen növényeket az előkeretekben helyezhetjük el, mivel változatosabbá teszik a növénykiültetést és legtöbbször dekoratív virág- és termésdísz adnak. Emellett kitűnő fészkelő helyet nyújtanak az énekes madaraknak és a színes bogyóik táplálékul is szolgálnak számukra (Schmidt, 2003).

Az ehető termésű növényeket mindig külön ültessük egy elkülönített haszonkertbe, ahol a gyerekek bővíthetik ismereteiket (Schmidt, 2003).

Minden kerttel szemben elvárás, hogy változatos legyen, a növénykiültetések mindig nyújtsanak élményt, de ez az óvodakertekre fokozottan érvényes. Az óvodás korú gyerekek az idejük nagy részét kint töltik az óvodakertben. Folyamatosan kapcsolatban vannak a kert növényeivel. Az évszakok változásait tükröznie kell egy óvodakertnek. Az évszakok jellegzetes növényei, mint tavasszal a téltemető, hóvirág, a kora tavaszi hagymások, a nyár eleji sziklakerti évelők, a tavasszal virágzó fák és cserjék, majd a nyáron és ősszel virágzó évelők, az egy- és kétnyári virágok és az örökzöldek mind részét kell, hogy képezzék egy óvodakertnek. A tervezéskor arra is törekedni kell, hogy a virág nélküli időszakokban is esztétikai élményt nyújtsanak a növények. Ilyen lehet egy érdekes kérgű, ágrendszerű fa, színes vesszőkkel rendelkező cserje, feltűnő levélformájú vagy színes levelű növény. Mászófának tövétől ágas fát is érdemes telepíteni. Erre alkalmas az *Acer campestre*, az *Acer tataricum*, a *Carpinus betulus*, a *Parrotia persica* (Schmidt, 2003).

A felső ágak ésszerű ritkításával érhetjük el, hogy a díszfánk idős korára is tövétől ágas maradjon, így kiválóan alkalmas lesz mászófának. A felső rész ritkításával ugyanis az alsó részek elegendő fényhez jutnak ahhoz, hogy kellően megerősödjenek (Schmidt és Tóth, 2006).

A 7. ábrán láthatjuk a Gödöllői mászófát, amely egy *Acer negundo*, 2012-ben részt vett az Év fája versenyen (Interenet2).

7. ábra: A Gödöllői mászófa (Internet2)

Az óvodakertbe ajánlott számtalan növényfaj és –fajta közül néhány fenyőt és lombos fát kiválasztottam, melyek adatait a 2. táblázatban ismertetem. Az 8. ábrán láthatjuk a vörösfenyőt, mely lombhullató fenyő, sárga őszi lombszínével, tobozaival különleges látványt nyújt (Schmidt, 2003).

2. táblázat: Óvodakertbe ajánlott dísfák (Schmidt, 2003)

Név	Magasság	Koronaátmérő
Fenyők		
<i>Chamaecyparis lawsoniana</i> fajták (oregoni hamisciprus)	15 méter	4 méter
<i>Larix decidua</i> (európai vörösfenyő)	23 méter	9 méter
<i>Pinus sylvestris</i> (erdeifenyő)	17 méter	12 méter
Lombos fák		
<i>Acer campestre</i> (mezei juhar)	14 méter	14 méter
<i>Betula pendula</i> (közönséges nyír)	15 méter	7 méter
<i>Castanea sativa</i> (szelídgesztenye),	18 méter	25 méter
<i>Paulownia tomentosa</i> (császárfa)	20 méter	16 méter
<i>Tilia tomentosa</i> (ezüst hárs)	20 méter	16 méter

8. ábra: *Larix decidua* (Internet3)

Az óvodakert növényanyagának kiválasztásakor arra kell törekedni, hogy a tájegységre jellemző, honos fajokat válasszunk. Ezeknek a növényeknek az az előnye, hogy biztosított számukra a fejlődésükhöz szükséges összes feltétel. A gyerekek pedig először saját lakóhelyük növényvilágával ismerkedhetnek meg (Schmidt, 2003).

A haszonkertbe a fás szárú növények közül ültethetünk cseresznyét, meggyet, naspolyát, birset, mogyorót, tüskétlen szedret, jostát, ribiszkét. A telepítéskor a fő szempont az, hogy ne legyen szükség a növények permetezésére és minél kevesebb metszési munkát kelljen végezni. A fás szárú növények mellett az óvoda adottságaihoz mérten létrehozhatunk egy fűszer és gyógynövény kertet, ágyást is. Az illatos növények a rovarok mellett a gyerekeket is növények közelébe csalogatják. Néhány festőnövény telepítésével a szülők számára is tanulságos foglalkozásokat tarthatunk.

3. táblázat: Festő növények (Kemendi, 1989)

Név	Növényi rész	Szín	Megjegyzés
Allium cepa (vörőshagyma)	hagymahéj	sárga– rozsdabarna	1 órát főzni, timsóval pácolni
Althaea rosea var. nigra (festőmályva)	virágszirom	vörös	élelmiszerfestéknek is
Castanes sativa (szelid gesztenye)	levél koraőszi levél zöld termésburok maghéj	sárga-barna világosbarna szürkészöld barna	8–10 órát főzni, timsóval timsóval pácolni 1 nap áztatás, vasgáliccal pácolás nélkül is
Phytolacca americana (amerikai alkörömös)	érett bogyók szárított bogyók	liláskék barnás	ecettel piros, lúggal kékül MÉRGEZŐ!!!!
Rosa canina (vadrózsa)	csipkebogyó	halvány vörösbarna	kifőzve
Tagetes erecta , T. patula (bársonyvirág)	virágszirom	sárga	
Zinnia elegans (rézvirág)	virágszirom	rózsaszín, vörös, bordó, sárga	

2.5. Az óvodai nevelés magyarországi alapprogramja

A magyarországi óvodai nevelés hagyományaira, a pedagógiai kutatások eredményeire, a nevelés gyakorlatára épül. Alapvető, hogy a gyermeket gondoskodás és védelem vegye körül és minden gyermek egyforma eséllyel részesüljön a nevelésben. Az óvoda vagy átvész egy kész programot, vagy elkészíti a saját programját, megfeleltetve az Alapprogram követelményeinek (Vitézy, 2019).

A közoktatásról szóló 1993. évi LXXIX. törvény 2. paragrafusa alapján felelős az óvoda a gyermekek értelmi, érzelmi, testi és erkölcsi fejlődésért. A közoktatási törvény 8. paragrafusa alapozza meg az óvodai nevelő munkát azáltal, hogy meghatározza az „Óvodai nevelés országos alapprogramja” épülő nevelési programot. Az alapprogram a 137/1996. (VIII.28.) Kormányrendelet mellékleteként lépett hatályba 1996. szeptember 1. napjától. Ennek szellemében helyi programot kell készítenie valamennyi óvodának.

A környezeti nevelés fogalma a környezeti oktatást és képzést foglalja magába. Eszerint a képességfejlesztés és az ismeretnyújtás mellett felöleli a természet tisztelőt, szeretető, és védelmére nevelést. Ösztönöz a természet- és a környezet védelmére is. Alapelvei meghatározzák a pedagógusok mindennapi munkáját. Az óvodás korú gyermekek esetében az életkori, egyéni sajátosságaikhoz és gondolkodásuk megfelelő fejlettségi

szintjéhez szükséges alkalmazkodni. A környezeti nevelés egy időben véget nem érő, élethosszig tartó folyamat (Vitályos, 2019).

A környezetkultúra egy életmód, ami magába foglalja a gondolkodást, egyfajta viselkedésmódot, védelmet és fejlesztést, okos és mértéktartó felhasználást és ezeken kívül még számtalan dolgot (Victor, 1993).

A környezeti nevelés történhet az intézményen belül és intézményen kívül egyaránt. A környezettel kapcsolatos problémák, kérdések komplexek. Ezért a környezeti nevelés és a sokoldalú látásmód kialakítása érdekében szükségszerűen tudomány és tantárgyközi. Minden mindennel összefügg a környezetünkben, tehát környezeti nevelésünk is rendszerszemléletű (Vitályos, 2019).

A gyermekek számára 3-6 éves korban a sok érzékszervi megtapasztalás nélkülözhetetlen az idegrendszer szép lassú, természetes ütemű, egészséges fejlődéséhez (Hüther és Renz-Polster, 2017; Pécsi, 2018).

Az „Óvodai nevelés alapprogramjában” megfogalmazottak szerint a tanulásnak több lehetséges formája is létezik, melyek a következők. Az egyik formája az utánzásos, minta- és modellkövetéses magatartás és viselkedéstanulás. Másik modellje a tanulásnak a spontán játékos tapasztalatszerzés. Külön tanulási formát képvisel a gyermeki kérdésekre, válaszokra épülő ismeretszerzés. Létezik egy, az óvodapedagógus által irányított megfigyelés, tapasztalatszerzés mint tanulási forma, mely mellett az óvodapedagógus által kezdeményezett foglalkozásokon megvalósuló tanulás is jelentős. Lényeges módja a tanulásnak a gyakorlati probléma- és feladatmegoldás. A környezeti nevelés folyamatában az óvodai tanulás valamennyi formájának igen nagy szerepe van (Az Óvodai nevelés alapprogramja, 1998).

2.6. A Szlovákiai óvodai nevelés jogszabályi környezete

A Szlovákiai oktatáspolitikára a kétpólusú modell jellemző. A kritériumközpontú oktatási rendszer alapja az óvodai nevelésnek is. A kormányzat által meghatározott oktatási programok egységes követelményrendszer teljesítését írják elő az intézményeknek. Az oktatási programok teszik lehetővé a szabványosított és egységesített, az iskolarendszerbe sorolt óvodák kimeneti elvárásainak teljesítését, a szükséges készségek szintjét. A szlovák állami program gerincét a követelményrendszer, a tantervi tananyagtartalom és az értékelő kérdések hármas egysége alkotja (Podráczky e., 2022).

Az intézményesített óvodai nevelés Szlovákiában az 1950-es években indult útjára. Ebben az időben az ország még Csehszlovákia része volt. A bölcsődékben három éves korig biztosítottak ellátást. Az óvodák háromtól hatéves korig fogadták a gyermekeket. Az intézmények működését szigorú állami szabályok betartása mellett tudták biztosítani. Az önálló szlovákiai óvodai nevelés kezdete 1993. január 1., Szlovákia megalakulásához köthető (Podráczky., 2022).

A kétszintű, egységesítésen alapuló tantervi modell felső szintjén jelenleg az *Óvodai nevelés állami oktatási programja (Štátny vzdelávací program pre predprimárne vzdelávanie v materských školách)* áll, amit az Állami Pedagógiai Intézet dolgozott ki. Ez az új szabályozó az Oktatásügyi Minisztérium 2016. július 6-i

jóváhagyását követően, 2016. szeptember 1-én lépett életbe. A tantervi modell alsó szintjén, mely ugyanakkora fontossággal bír, az intézményi (helyi) pedagógiai programok képviselik. Ezeket minden egyes intézménynek kötelezően el kell készítenie, a hatályos törvénnyel és az állami oktatási programmal összhangban. Az állam ezzel a kettős programmal tudja biztosítani az iskolaköteles kort megelőző intézményes oktatás megfelelő minőségét, a Szlovák Köztársaság iskola- és oktatási intézményhálózatában működő összes óvodában (Podráczky, 2022).

Az állami és a helyi tantervben meghatározásra kerültek az iskolaköteles kort megelőző intézményes oktatásra vonatkozó alapvető állami követelmények. Egységesen rögzítésre került az iskolaköteles kor előtti állami oktatás célja és tartalma. Az óvodai nevelés-oktatás művelődési területei közt megtaláljuk a nyelv és kommunikációt, a matematika és információkezelést, az ember és a természet kapcsolatát, az ember és a társadalom kapcsolatát, az ember és a munka világa kapcsolatát, művészet és kultúrát, egészség és mozgás célkitűzését (Podráczky, 2022).

2.7. Szentpéter település története és környezetföldrajza

A történelem során változó névelőfordulásait időrendi sorrendben a 9. ábra szemlélteti. Már a bronzkorban is lakott település volt. 1332-ben Sanctus Petrus néven említik az ekkor megépült Szent Péter templom melletti településként, a komáromi vár birtokaként (Internet1).

Mivel dolgozatomat Szentpéter település óvodájában készítettem, az alábbi fejezetrészben bemutatom a községgel kapcsolatos főbb tudnivalókat.

Szentpéter Komárom vármegye települése. Határának nagy része róna, kisebb részben dombvidék. Földje termékeny fekete, vagy sárga homok. Az 1800-as évek végén még rétjei a Zsitva árterében helyezkedtek el (Fényes, 1984).

Szentpéter községnél veszik kezdetüket a Duna bal partján, a Komárom és Esztergom vármegye határán húzódó magaslatok. E dombvonulat egyes tagjai Madar – Szentpéter és Kürt közé eső részen a Kövecses-hegy 178 méteres magassággal, az Öreg erdő 204 méteres magassággal, a Leshegy 196 méteres magassággal és az Úrhegy 246 méteres magassággal. Földtani alakulása során uralkodóan a homok lép fel, helyenként homokkőpadokkal váltakozva. Ezek közt néhol márga vagy agyag bukkan elő. A homok fölött kavicsréteget is találunk néhol. Maga a homokkő laza szerkezetű, így a szentpéteri kőfejtőben aknázva is csupán helyi építkezéseknél használható. A Vág, a Nyitra és a Zsitva folyók mentén elterülő dús mocsári flóra jellemző a településre is. Legnagyobb számban *Carex*, *Scirpus* fajok fordulnak elő, de találkozhatunk más vidékről származó növényekkel is. A gyógynövények közül megtalálható a papsajt mályva, ezerjófű, mezei székfű, zsálya, tüdőfű, fehér pemete (Borovszky, 1907).

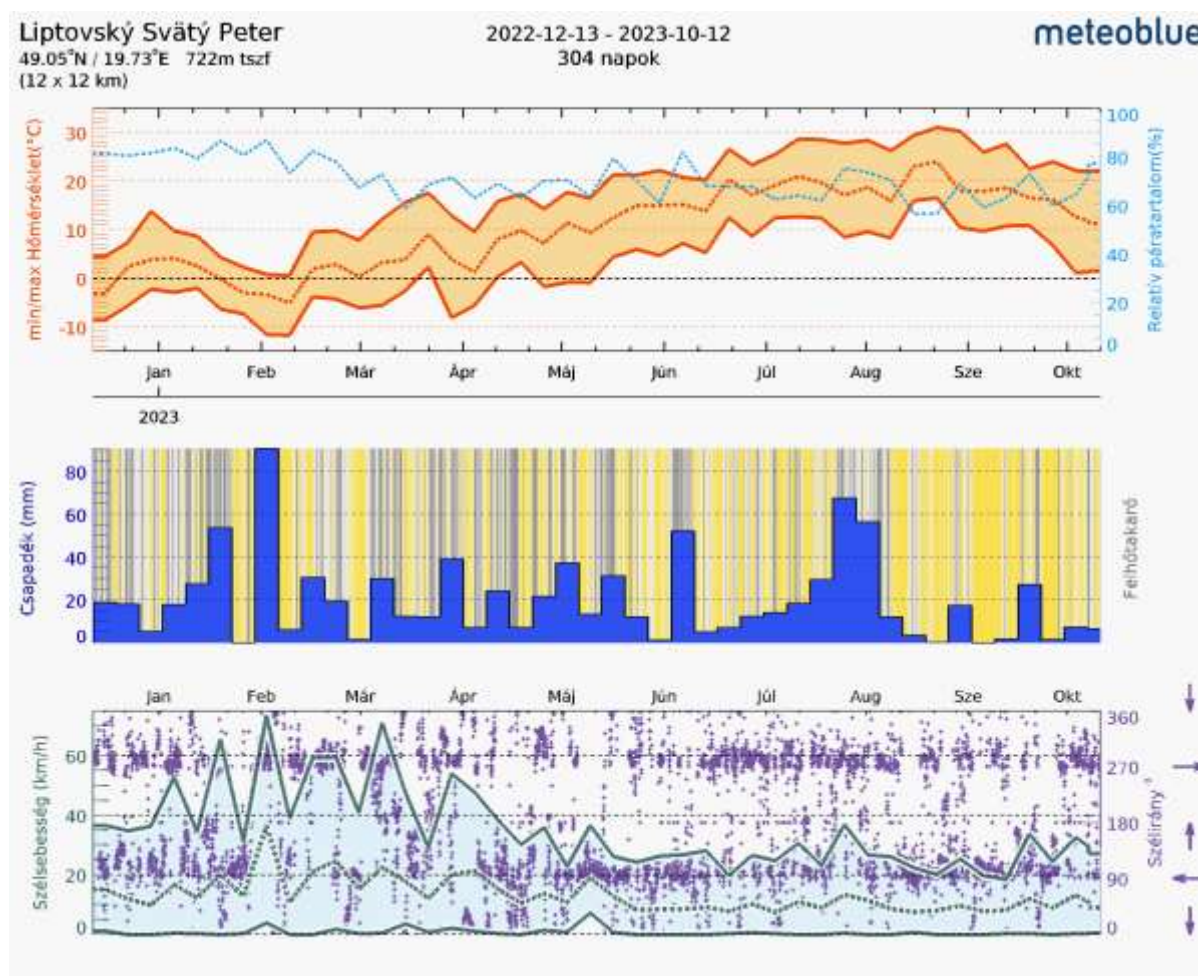

9. ábra: Szentpéter névelőfordulásai (Internet1)

Szentpéter elmúlt, közel egy éves időjárására jellemző adatokat a 10. ábra szemlélteti. Az ábra három részre van osztva. Az első rész tartalmazza a hőmérsékleti adatokat narancssárga színnel jelölve és a relatív páratartalom adatait kék színnel jelölve. A hőmérsékletnél láthatjuk a minimum, maximum és középhőmérsékleti adatokat. A második diagramon a csapadék mennyiségét jelölik a kék sávok, a felhőzetet a szürke háttér, míg a napsütést a sárga háttér. Minél sötétebb a szürke háttér, annál sűrűbb a felhőtakaró. A harmadik, alsó diagramon a zöld vonal a szélesebséget mutatja, míg a lila pontok az irányt. A szélirányt fokban jelöljük, melynek jelmagyarázata a jobb oldali tengely mellett látható.

A hőmérsékleti táblán láthatjuk, hogy a nyári hónapok mellett a szeptember első dekádja is kifejezetten melegnek mondható. Több alkalommal is megközelítette a maximum hőmérséklet a 30°C-t, augusztus végén pedig meg is haladta. A középhőmérséklet májustól haladta meg a 10°C-ot és a tendenciát figyelve október közepére fog újra alá süllyedni. A 20°C fölötti értéket június, július és augusztus hónapban is elérte a középhőmérséklet. 0°C alatti minimum hőmérséklettel, még április végén, május elején is találkoztunk. A relatív páratartalom 60-80%

között ingadozott. A 80%-ot csak január, február hónapokban haladta meg. A csapadékviszonyokat tekintve kiegyenlítettnek mondhatjuk ezt az időszakot. Jelentősebb mennyiségű csapadék február elején, július végén és augusztus elején volt. A legkevesebb csapadékot a szeptember hozta. A napsütéses órák száma augusztus – szeptember – október hónapokban volt kimagasló. Jelentős mértékű, 60 km/h-t megközelítő, meghaladó szelek januárban, februárban és márciusban is voltak. A tavasz végi, nyári és az őszi időszakban mindig 40 km/h alatt maradtak a szellőzések (Internet 5).

10. ábra Szentpéter (Szlovákul Svätý Peter) község időjárása (Internet 5)

Szentpéter magyar község volt a századfordulón, ekkor 508 házzal és 2655 lakossal rendelkezett. Már ekkor volt helyben postája. Távirója ekkor Ógyallán, vasútállomása Perbetén volt. A török uralom előtt népes helység volt, melyet a törökök majdnem teljesen elpusztítottak. Az 1576. évi összeíráskor mindössze kilenc lakható házat találtak a területén. A török megszállást és pusztítást követően a királyi kincstár új telepeseket hozott a területre. Nagyobb uradalma a Vásonkeői Zichyeknek lett, mely később gróf Zichy Miklós birtokába került (Vende, 1907).

Ez a régi úrilak arról is nevezetes, hogy valamikor a vármegye háza volt, ahol a megyegyűléseket tartották háborús időkben. Itt kapott szállást Klapka és Damjanich is a nagysallói csata után. Az épületet 1849-ben kórházzá

alakították. A korabeli kastély épületét és környező park részletét a 11. ábrán láthatjuk. 1720 táján került a birtok a Zichyek tulajdonába egy csere által. A budai uradalmukat adták cserébe a kincstárnak (Vende, 1907).

11. ábra: Gróf Zichy Miklós kastélya Szentpéteren (Vende, 1907)

Szentpéteren volt cserép és téglagyár is. Ismeretes, hogy 1763-ban erős földrengés ráta meg a települést. Számos ház vált lakhatatlanná, a katolikus templom mennyezete leszakadt, a falai megrongálódtak. Maga a katolikus templom 1730-ban épült, míg a református templom 53 évvel később 1784-ben lett kész (Vende, 1907).

Szentpéter 1920-ig Komárom vármegye Udvardi járásához tartozott. 1921-ben még 49 km²-es területe 1945 után 30 %-kal csökkent, amikor Gyulamajort és Várföldpusztát Komáromhoz csatolták. 1938-1945 között visszacsatolták Magyarországhoz. Csehszlovákiához kerülve az Ógyallai járáshoz sorolták egészen 1960-ig, ekkor átcsatolták a Komáromi járáshoz. 1961-ben hivatalos szlovák nevét Svätý Peterről Dolný Peterre változtatták, 1990-ben állították vissza a korábbi nevet (Internet1).

3. ANYAG ÉS MÓDSZER

3.1. A vizsgált óvodakert helyszínének bemutatása

A dolgozatom témaként választott óvodakert tervezését, kialakítását a Szentpéteren található Kossányi József Magyar Tanítási Nyelvű Óvodában vizsgáltam. Szentpéter (Szlovákul Svätý Peter) község Szlovákiában, a Zsolnai kerület, Lipótszentmiklósi járásában fekszik. Népessége 1300 főt számlál. A község óvodáját Szentpéter falu szülöttéről, Kossányi Józsefről nevezték el 2003. október 25-én. A 2009-2010 közötti időszakban az Iskolakert-program keretén belül az óvoda épülete, kertje is megújult, melyhez az Európai Unió támogatási forrását vette az intézmény igénybe. Az intézményben az óvodai nevelést négy nevelőnő végzi. Egy kiscsoportban és egy nagycsoportban nevelik a közel negyven, óvodás korú gyermeket.

A megfigyeléseimet 2023. március elején végeztem. Március 6. és március 10. között egy hetet töltöttem az óvodában. Ebben az időszakban megfigyeltem a nevelők munkáját, a gyermekek tevékenységét. Felmértem az intézmény udvarán megtalálható növényállományt és építményeket, a kert bútorait.

3.2. Az óvodakerti adatgyűjtés bemutatása

3.2.1. Mélyinterjú készítésének módszere

Az általam választott óvodában négy nevelőnő foglalkozik a gyerekek fejlesztésével. Mind a négy pedagógussal személyesen készítettem egy-egy mélyinterjút. Lehetőségem volt külön-külön beszélgetni velük, így nem befolyásolta a válaszaikat a másik jelenléte. A beszélgetések hossza 1,5-2 óra volt. Az előre meghatározott kérdések mellett természetesen a beszélgetések során spontán kérdések is felmerültek, melyek segítettek jobban megérteni az intézmény működését, filozófiáját, a környezettudatos nevelés pedagógiai munkáját.

Az interjú anyagát diktafonra rögzítettem, melyhez a megkérdezettek mindannyian hozzájárultak. Emellett a beszélgetés közben a lényeges gondolatokat feljegyeztem a jegyzetfüzetemben, mely segített a későbbi értékelésben, javaslatok kidolgozásában.

- Az előre meghatározott kérdések a következők voltak. Mióta dolgozik az intézményben?
- Milyen mértékben vonták be az Iskolakert-program tervezésekor?
- Milyen mértékben vonták be az Iskolakert-program megvalósításakor?Mennyire elégedett az új környezettel?
- Ön szerint mennyiben segíti az Iskola-kert program által létrehozott új környezet az óvodás korú gyerekek igényeit, a játék örömét?
- Ön szerint mennyiben segíti az Iskola-kert program által létrehozott új környezet a pedagógiai célokat?

- Ön szerint mennyiben segíti az Iskola-kert program által létrehozott új környezet a gyermekek környezettudatosságát, az egészséges életmódra, fenntarthatóságra való nevelést és a környezetvédelmet?
- Ön szerint megfelel a környezet egy multifunkciós óvodakert fenntartásához?
- A jövőben milyen elemekkel egészítené ki az óvodakert jelenlegi növény-, játék- és egyéb eszközállományát?

Az utolsó kérdés kivételével a megkérdezett pedagógusok 1-5-ig osztályozva adhattak meg válaszokat, az 1-es érték a legalacsonyabb, az 5-ös osztályzat a legnagyobb mértéket jelölte.

3.2.2. A növény-felvételezés módszere

Az adatgyűjtés második részében az óvoda kertjét és annak növényzetét vizsgáltam szemrevételezéssel. Célrányosan feljegyeztem, meghatároztam az egyes növényfajokat, -fajtaikat, azok számát, elhelyezkedését. Minden esetben vizsgáltam, hogy mérgező növény, allergiát okozó növény, betegségeknek, kártevőknek ellenálló növény került-e az óvoda kertjébe. A kapott adatokból tudtam osztályozni a növényeket több szempont szerint.

- Típus szerint megkülönböztettem:
 - fákat,
 - cserjéket,
 - évelő dísnövényeket,
 - egy- és kétnyári dísnövényeket.
- Funkció szerint lehetnek:
 - levelükkel díszítők,
 - virágukkal díszítők,
 - árnyékot adók,
 - talajtakarók.

A növények vizsgálata mellett megfigyeltem a kert tagoltságát, átláthatóságát, mivel elengedhetetlen, hogy a gondozók minden pillanatban lássák a gyerekeket.

A növények mellett a kert egyéb elemeit, bútorait is feljegyeztem. A játszószerkezetek, padok, asztalok, kiemelt ágyások, madáretetők meglétét, elhelyezkedését, állapotát is vizsgáltam.

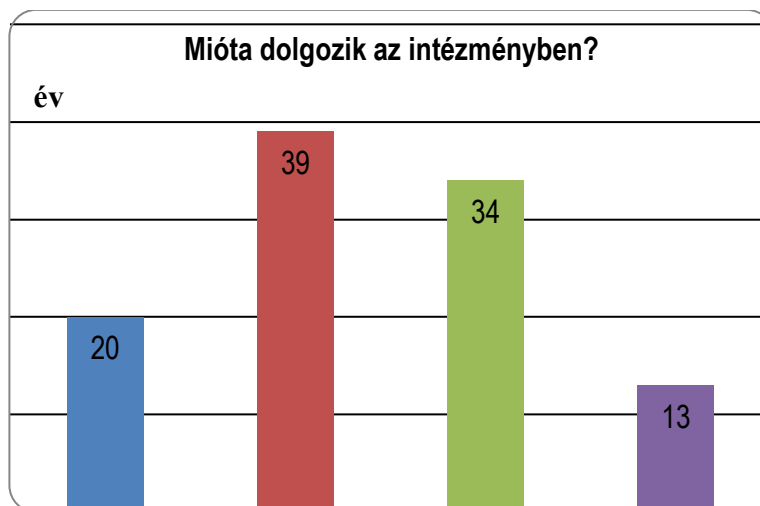
4. EREDMÉNYEK ÉS ÉRTÉKELÉSÜK

4.1. A mélyinterjúk értékelése

A vizsgált óvodában négy nevelőnő foglalkozik a gyerekek fejlesztésével. Mind a négy pedagógussal személyesen készítettem mélyinterjút. A megkérdezett pedagógusokat 1.-2.-3.-4. sorszámmal jelöltem az adatok feldolgozása során. Az előre meghatározott kérdésekre adott válaszok a következők szerint alakultak.

Mióta dolgozik az intézményben?

Az óvodapedagógusok vizsgált intézményben eltöltött éveinek a számát a 12. ábra szemlélteti. A négy pedagógus közül a legrégebben itt dolgozó közel 40 éve, 1984 óta végzi munkáját az intézményben. Őt követi az 1984-ben az intézményhez került kolléganője, aki így 34 éve végzi itt pedagógusi munkáját. Pontosan 20 éve került az intézményhez a harmadik óvodapedagógus, míg a legutóbb az intézményben munkát vállaló kolléga 2010 óta, 13 éve folytatja óvodai nevelő munkáját. Egyikük sem pályakezdő már, így az elméleti szakmai ismeretek mellett, kellő munkatapasztalattal is rendelkeznek.

12. ábra: A pedagógusok intézményben eltöltött éveinek a száma

Milyen mértékben vonták be az Iskolakert-program tervezésekor?

A kérdésre adott válaszlehetőségek közül lehetett választani. 1-től 5-ig terjedő skálán kellett megadni a válaszokat, ahol az 1 = egyáltalán nem vontak be, 2 = kevésbé vontak be, 3 = közepes mértékben vontak be, 4 = többnyire bevontak, 5 = teljes mértékben bevontak. A megkérdezettekből ketten érezték úgy, hogy többnyire bevonták őket az Iskolakert-program tervezésébe. Egy fő úgy gondolja, hogy közepes mértékben vonták be, míg szintén egy fő a legmagasabb értéket adta válaszként, tehát Őt teljes mértékben bevonták a tervezésbe. A kérdésre kapott válaszok arányát a 13. ábra szemlélteti.

13. ábra: Milyen mértékben vonták be az Iskolakert-program tervezésekor?

Milyen mértékben vonták be az Iskolakert-program megvalósításakor?

Az Iskolakert-program megvalósítására vonatkozó kérdésre szintén 1-től 5-ig skálán válaszolhattak a megkérdezettek, ahol az 1 = egyáltalán nem vontak be, 2 = kevésbé vontak be, 3 = közepes mértékben vontak be, 4 = többnyire bevontak, 5 = teljes mértékben bevontak. A válaszok arányát a 14. ábra szemlélteti. A válaszadók háromnegyede érezte úgy az Iskolakert-program megvalósításakor közepes mértékben lett bevonva a kivitelezésbe. Egyharmaduk, azaz egy fő azt a választ adta a kérdésre, hogy kevésbé került bevonásra az Iskolakert-programban megvalósításakor.

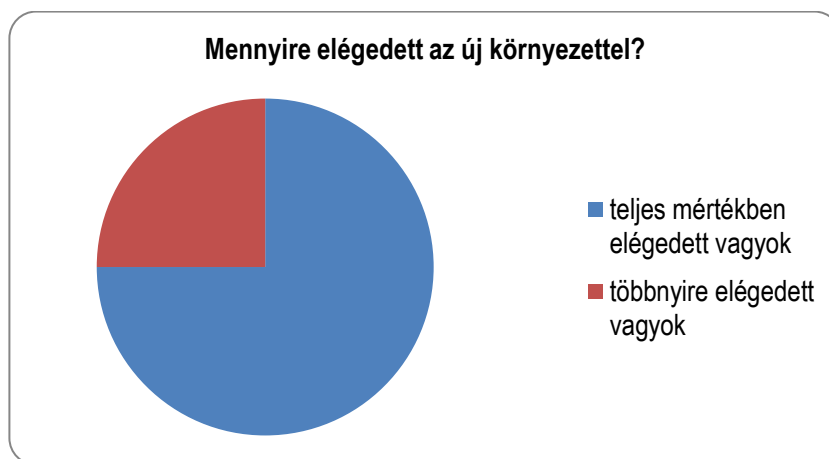

14. ábra: Milyen mértékben vonták be az Iskolakert-program megvalósításakor?

Mennyire elégedett az új környezettel?

A pedagógusok új környezettel való elégedettségét a 15. ábra szemlélteti. A választ 1-től 5-ig terjedő skálán lehetett meghatározni. A választási lehetőségek a következők voltak: 1 = egyáltalán nem vagyok elégedett, 2 = kevésbé vagyok elégedett, 3 = közepes mértékben vagyok elégedett, 4 = többnyire elégedett vagyok, 5 = teljes mértékben elégedett vagyok. A megkérdezett óvodapedagógusok 75%-a teljes mértékben elégedett az Iskolakert-

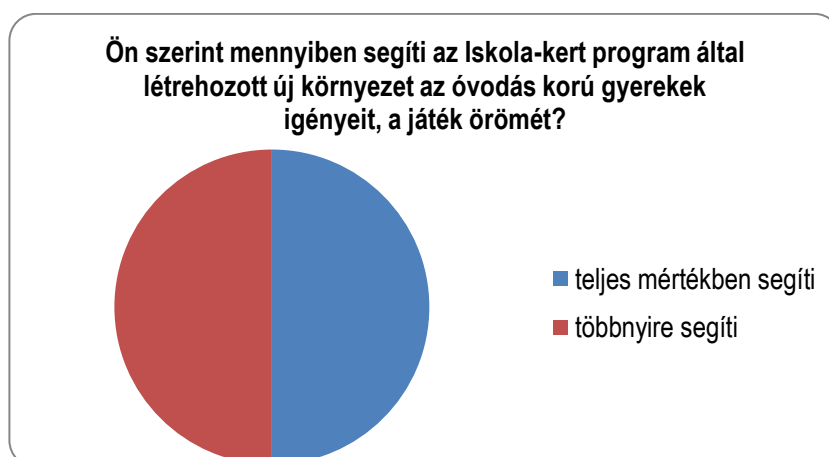
program megvalósítása során kialakított környezettel. A maradék 25% sem elégedetlen, csupán a többnyire elégedett válaszlehetőséget jelölte meg a válaszadáskor.

15. ábra: Mennyire elégedett az új környezettel?

Ön szerint mennyiben segíti az Iskolakert program által létrehozott új környezet az óvodás korú gyerekek igényeit, a játék örömeit?

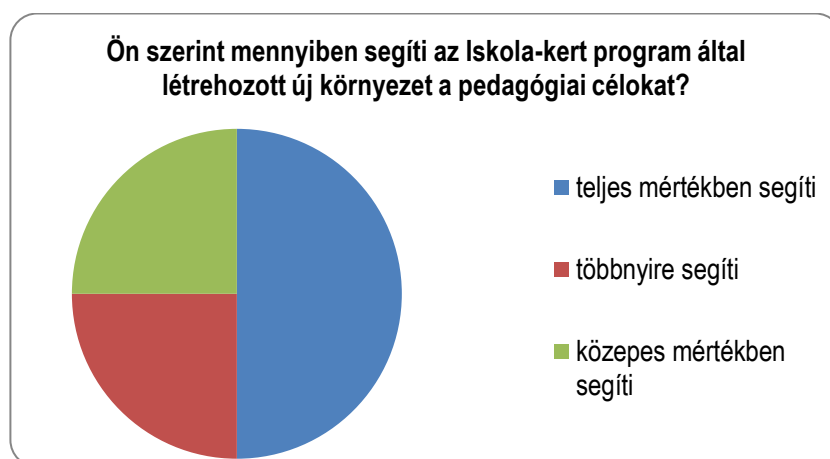
A választ 1-től 5-ig terjedő skálán lehetett megadni, ahol az 1 = egyáltalán nem segíti, 2 = kevésbé segíti, 3 = közepes mértékben segíti, 4 = többnyire segíti, 5 = teljes mértékben segíti. A feltett kérdésre egyenlő arányban oszlik meg a vélemény két válaszlehetőség közt. A válaszadók 50%-a szerint teljes mértékben segíti az Iskolakert-program által létrehozott új környezet az óvodás korú gyerekek igényeit, a játék örömeit. A válaszadók másik fele azt gondolja, hogy az Iskolakert-program által létrehozott új környezet az óvodás korú gyerekek igényeit, a játék örömeit többnyire segíti. Az összefüggéseket a 16. ábra szemlélteti.

16. ábra: Ön szerint mennyiben segíti az Iskola-kert program által létrehozott új környezet az óvodás korú gyerekek igényeit, a játék örömeit?

Ön szerint mennyiben segíti az Iskola-kert program által létrehozott új környezet a pedagógiai célokat?

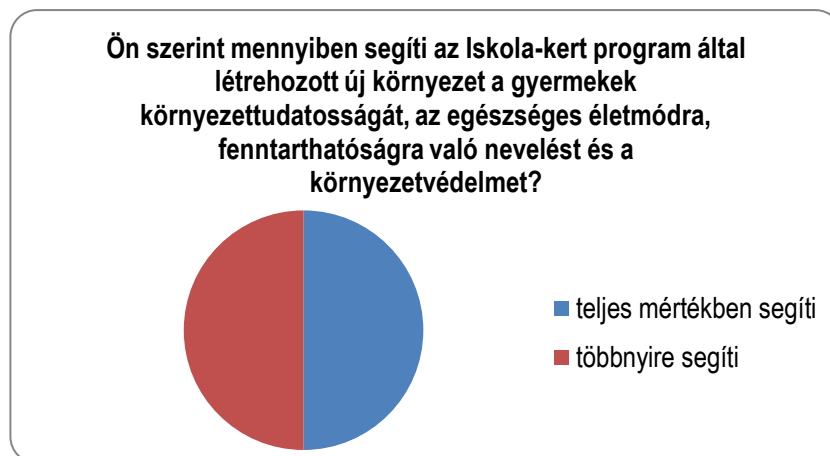
A választ 1-től 5-ig terjedő skálán lehetett megadni, ahol az 1 = egyáltalán nem segíti, 2 = kevésbé segíti, 3 = közepes mértékben segíti, 4 = többnyire segíti, 5 = teljes mértékben segíti. A pedagógiai célok tekintetében az Iskolakert-program által létrehozott új környezet a többség (50%) véleménye szerint teljes mértékben segíti azt. Az arányok a 17. ábrán láthatók. Egy fő szerint többnyire, míg szintén egy fő szerint közepes mértékben segíti az Iskolakert-program által létrehozott új környezet a pedagógiai célokat. Összességében az minden válasz pozitív, tehát minden pedagógus úgy gondolja, hogy segítségére van Iskola-kert program által létrehozott új környezet a pedagógiai célok elérésében, csak annak mértékében oszlanak meg a vélemények.

17. ábra: Ön szerint mennyiben segíti az Iskola-kert program által létrehozott új környezet a pedagógiai célokat?

Ön szerint mennyiben segíti az Iskola-kert program által létrehozott új környezet a gyermekek környezettudatosságát, az egészséges életmódra, fenntarthatóságra való nevelést és a környezetvédelmet?

A választ 1-től 5-ig terjedő skálán lehetett megadni, ahol az 1 = egyáltalán nem segíti, 2 = kevésbé segíti, 3 = közepes mértékben segíti, 4 = többnyire segíti, 5 = teljes mértékben segíti. Itt is minden válasz pozitív. A válaszok arányát a 18. ábra szemlélteti. A megkérdezett óvodapedagógusok fele gondolja úgy, hogy teljes mértékben segíti az Iskola-kert program által létrehozott új környezet a gyermekek környezettudatosságát, az egészséges életmódra, fenntarthatóságra való nevelést és a környezetvédelmet. A válaszadók másik fele szerint többnyire segíti az Iskolakert-program által létrehozott új környezet a gyermekek környezettudatosságát, az egészséges életmódra, fenntarthatóságra való nevelést és a környezetvédelmet.

18. ábra: Ön szerint mennyiben segíti az Iskola-kert program által létrehozott új környezet a gyermekek környezettudatosságát, az egészséges életmódra, fenntarthatóságra való nevelést és a környezetvédelmet?

Ön szerint megfelel a környezet egy multifunkciós óvodakert fenntartásához?

A választ 1-től 5-ig terjedő skálán lehetett megadni, ahol az 1 = egyáltalán nem felel meg, 2 = kevésbé felel meg, 3 = közepes mértékben felel meg, 4 = többnyire megfelel, 5 = teljes mértékben megfelel. A négy óvoda pedagógus közül hárman úgy gondolják, hogy teljes mértékben megfelel a környezet egy multifunkciós óvodakert fenntartásához. A válaszadók 25%-a, azaz egy fő véleménye szerint a környezet többnyire megfelel egy multifunkciós óvodakert fenntartásához. A válaszok arányát a 19. ábra mutatja.

19. ábra: Ön szerint megfelel a környezet egy multifunkciós óvodakert fenntartásához?

A jövőben milyen elemekkel egészítené ki az óvodakert jelenlegi növény, játék és egyéb eszköz állományát?

A kérdésre nem volt kötött válaszlehetőség. Minden válaszadó szabadon határozhatta meg, hogy mi az, amivel még kiegészítené az óvodakertet. Az első válaszadó többféle zöldségnövény ültetésével színesítené az óvodakert jelenlegi növényállományát. A második válaszadó többféle bogyós gyümölccsel gazdagítaná az óvodakert növényállományát, ezzel segítve a gyermekek növényismeretének szélesedését. A harmadik válaszadó

több gyermekek által használható szerszámot szeretne a kertgondozáshoz. A több eszköz hozzájárulna ahhoz, hogy a gyerekek közelről, játékosan ismerhessék meg a kertgondozás munkafolyamatait. A negyedik válaszadó szakmai segítségnyújtást szeretne kapni, amit helyi kertészek biztosíthatnának a kert gondozása során.

A mélyinterjú készítése során a kötött kérdések mellett kötetlen beszélgetést is folytattam minden óvodapedagógussal. A beszélgetések során felmerült spontán kérdések segítettek jobban megérteni az intézmény működését, filozófiáját a környezettudatos nevelés pedagógiai munkáját. A négy pedagógus válaszai alapján a következő kép rajzolódott ki az Iskolakert-programmal támogatott munkájukról.

A falusi környezetben és az emeletes házakban élők között is mind nagyobb az igény, hogy az elfogyasztott élelmiszert saját maguk állítsák elő. Ezt támasztja alá, hogy egyre gyakoribbak az emeletes házak erkélyeire telepített kis konyhakertek, erkélyládában növekedő metélőpetrezselyem vagy paradicsom. Tapasztalataink szerint a falusi közösségi kertek is egyre népszerűbbek. Az óvodakertek kialakításával, közös művelésével tudatosan segítjük ezeket a törekvéseket. Az óvodások első találkozása a kerttel legtöbbször nálunk van, így tudjuk formálni a természet iránti szeretetüket. A gyermekekkel közösen kialakított és gondozott részeket az előkertben alakítottuk ki. Az óvodába megérkezéskor, a nap végén távozáskor, az udvaron eltöltött szabadidő során gyakran sétálunk el az ágyások mellett, így folyamatos kapcsolatban vannak a gyerekek a kerttel.

A szülők is napi szinten nyomon tudják követni a kert fejlődését, amikor reggel és délután hozzák-viszik csemetéiket. Lehetőségük van bekapcsolódni a természeti projektekbe. A közös együttműködés eredményeként egy kitűnően működő, többfunkciós kertet tudunk kialakítani. A napi játékos kertgondozás során az óvodások első kézből tapasztalhatják meg az élőhelyek változatosságát, azok élőlényének fajgazdagságát. Magas ágyásban, virágládákban, veteményes ágyásban, sziklakertben nevelünk növényeket. Elsősorban őshonos és tájfajta növények termesztésére törekszünk. Ehhez a palántákat elsődlegesen a helyi kertészekről szerezzük be, de amit egyszerűbb magunk is szaporítunk.

Az óvodában kialakított konyhakertünk gondozásakor törekszünk arra, hogy vegyszermentesen tartsuk egészségesen. Az ápolás során kihasználjuk a növények egymásra gyakorolt pozitív hatását, a természetes ellenségek munkáját. A tápanyagok utánpótlását is biológiai, környezetkímélő módon, a komposzt kijuttatásával oldjuk meg. Az elmúlt évek során több programot is szerveztünk, különféle módokon próbáltuk megszervezni a kert gondozását. Jelenleg a közösen elkészített kertbeosztás szerint műveljük ágyásainkat. Az eddigi tapasztalataink azt mutatják, hogy ez a megoldás a legcélravezetőbb, mivel változatosabb növénybeültetést tesz lehetővé, a vetésforgó viszonylag kis alapterületen is érvényesíthető.

A környezethigiénia terén több sikert is sikerült elérnünk. A kialakított programok által folyamatos az óvoda tisztaságának megóvása, megoldott a hulladékok szelektív kezelése, az óvodaudvar és óvodakert rendben tartása együtt jár a környezetünk védelmével. Nagy figyelmet fordítunk az ivóvíz higiéniájára, a kerti szerszámok rendben tartására és az energiával való takarékosagra.

4.2. Az óvodakerti növényfelvételezések eredményei

A növények felvételezése során feljegyeztem, meghatároztam az egyes növényfajokat, -fajtákat, azok számát, elhelyezkedését. A kapott adatok alapján a típus szerinti osztályozást a 4 – 5 – 6. táblázat tartalmazza. A funkció szerinti csoportok ismertetését a 7. táblázatban foglalom össze.

Az óvoda udvarán korábban több idős és beteg nyugati tuja (*Thuja occidentalis*) állt, melyek két éve ki lettek vágva. Helyükre *Acer platanoides* (korai juhar) (), *Acer rubrum* (vörös juhar) került (20. ábra). Az óvoda udvarán összesen 16 fa található. Ebből 11 db lombhullató, 5 db örökzöld. A *Taxus baccata* (közönséges tiszafa) esetében, mivel a magköpeny kivételével minden része mérgező, nagy gondot kell fordítani arra, hogy a gyerekek semmiképpen ne vegyék a szájukba, ne nyeljék le egyes részeit. Egy idős *Picea abies* (közönséges luc) az óvodaudvar középső részén árnyékadóként és különleges állatok lakhelyeként is szolgál (21. ábra).

4. táblázat: Növényfelvételezés: Az óvodakert növényeinek típus szerinti csoportosítása / Fák

Fák		
Név	Darabszám	Megjegyzés
<i>Acer platanoides</i> (Korai juhar)	3 db	idősebb példányok, az udvaron elszórtan helyezkednek el árnyékot adva a játékhoz
<i>Acer platanoides</i> (Korai juhar)	3 db	fiatalabb, 2 éve ültetett példányok, a kiszáradt tuják helyett kerültek a járda mellé, gondos nevelés mellett megfelelő árnyékadók lesznek
<i>Acer platanoides</i> 'Crimson King' (Korai juhar fajta)	3 db	fiatalabb, 2 éve ültetett példányok, a kiszáradt tuják helyett kerültek a járda mellé, gondos nevelés mellett megfelelő árnyékadók lesznek
<i>Picea abies</i> (Közönséges luc)	1 db	idősebb példány az udvaron, szoliterként hatalmas árnyékot ad a játékhoz, toboza gyűjthető, élőhelyet ad több állatnak, megfordulnak mókusok, és ritkán az erdei fülesbagoly választja alvóhelyéül
<i>Pinus mugo</i> (Törpefenyő)	1 db	fiatalabb, 2 éve ültetett példány, a kiszáradt tuják helyett került a járda mellé a bejáratnál
<i>Robinia pseudoacacia</i> (Fehér akác)	2 db	gondos nevelés mellett megfelelő árnyékadók lesznek, tüskéi miatt ügyelni kell a letört, lehullott gallyakra
<i>Taxus baccata</i> (Közönséges tiszafa)	3 db	idősebb példányok, a magköpeny kivételével minden része mérgező

A cserjék többsége az udvar bejáratánál helyezkednek el (5. táblázat). A járda mellett egy örökzöld csoportot alkotnak (22. ábra). Mind fiatalabb, 2 éve ültetett példány, a kiszáradt tuják helyett kerültek erre a helyre. Összesen 8 db cserje és a *Pinus mugo* (törpefenyő) található a csoportban. Az óvodába lépve egész évben üde zöld színfoltként köszöntik az ide érkezőket.

5. táblázat: Növényfelvételezés: Az óvodakert növényeinek típus szerinti csoportosítása / Cserjék

Cserjék	
<i>Prunus laurocerasus</i> (Balkáni babérmeggy)	1 db
<i>Thuja occidentalis</i> 'Danica' (Törpe gömbtuya)	2 db
<i>Thuja occidentalis</i> 'Malonyana' (Nyugati oszlopos tuya)	2 db
<i>Juniperus horizontalis</i> (Henyé boróka)	3 db
<i>Weigela florida</i> 'Purpurea Nana' (Törpe vöröslevelű rózsálc)	1 db

Az óvoda növényvilágát, a kertben megforduló élőlények számát növeli egy kialakított kerti tó. Körülötte sziklák közé ültetett évelőkkel, melyet a 23. ábrán láthatunk. A növényfelvételezés adatait a 6. táblázat tartalmazza. Megtalálható itt *Iris x germanica* (kerti nőszirm), *Hosta undulata* 'Mediovariegata' Árnyékliliom, *Bergenia cordifolia* Szívlevelű bőrlevel, *Cerastium tomentosum* Molyhos madárhúr, *Stachys byzantina* Gyapjas tisztesfű, *Sedum reflexum* Kövi varjúháj, *Brunnera macrophylla* Kaukázusi nefelejcs, *Phlox subulata* 'Purple Beauty' Árlevelű lángvirág fajta. A kis tó madarak, pillangók itatójaként is szolgál, így a gyerekek szélesebb körben ismerkedhetnek meg az egyes állatfajokkal is. A *Miscanthus sinensis* Japán díszfű szoliterként díszít az óvoda udvarán.

6. táblázat: Növényfelvételezés: Az óvodakert növényeinek típus szerinti csoportosítása / Évelő dísnövények

Évelő dísnövények	
<i>Bergenia cordifolia</i> (Szívlevelű bőrlevel)	3 db
<i>Brunnera macrophylla</i> (Kaukázusi nefelejcs)	6 db
<i>Cerastium tomentosum</i> (Molyhos madárhúr)	1 db
<i>Hosta undulata</i> 'Mediovariegata' (Árnyékliliom)	3 db
<i>Iris x germanica</i> (Kerti nőszirm)	5 db
<i>Phlox subulata</i> 'Purple Beauty' (Árlevelű lángvirág)	1 db
<i>Sedum reflexum</i> (Kövi varjúháj)	3 db
<i>Stachys byzantina</i> (Gyapjas tisztesfű)	5 db
<i>Hosta plantaginea</i> (Árnyékliliom)	1 db
<i>Miscanthus sinensis</i> (Japán díszfű)	1 db

A funkció szerinti csoportosítást egy táblázatba foglalom össze (7. táblázat). Az óvoda növényvilága sok fajt, fajtát magába ölel, így találkozunk levelükkel, virágukkal, termésükkel díszítő növényfajokkal. Több taxon kitűnő árnyékkadó és megtalálhatók talajtakaró cserjék, évelők is a csoportban.

7. táblázat: Növényfelvételezés: Az óvodakert növényeinek funkció szerinti csoportosítása

Levelükkel díszítő dísznövények	
<i>Acer platanoides</i> (Korai juhar)	élénkzöld levelei ősszel narancsos-aransárgára színeződnek
<i>Acer rubrum</i> (Vörös juhar)	tavasztól ősziig vörös lombszínével díszít
<i>Prunus laurocerasus</i> (Babérmeggy)	fényes sötétzöld levelével egész évben díszít
<i>Hosta undulata</i> 'Mediovariegata' (Árnyékliliom)	hullámos, fehér közepű levelével díszít
<i>Stachys byzantina</i> (Gyapjas tisztesfű)	ezüstös színezetű különleges levelével díszít
<i>Bergenia cordifolia</i> (Szívlevelű bőrlevél)	levélzete az őszi folyamán burgundi pirossá változik
Virágukkal, termésükkel díszítő dísznövények	
<i>Taxus baccata</i> (Tiszafa)	feltűnő piros termésével díszít
<i>Weigela florida</i> 'Purpurea Nana' (Törpe vöröslevelű rózsálc)	sötét rózsaszín, tölcseres virágai májustól június végéig, július elejéig nagy tömegben nyílnak
<i>Iris germanica</i> (Kerti nőszirm)	tavasz végén, nyár elején lombzat fölé emelkedő virága hosszan díszít
<i>Hosta plantaginea</i> (Árnyékliliom)	nyár végén nyíló, lomb fölé emelkedő virágával díszít
<i>Bergenia cordifolia</i> (Szívlevelű bőrlevél)	virágai 30 cm magasak, sötét-rózsaszínűek majd pirosas színbe váltanak
<i>Cerastium tomentosum</i> (Molyhos madárhúr)	sárga közepű, fehér virágai magasan a levéltakaró fölött, hosszú kocsányon nyílnak májustól júniusig
<i>Brunnera macrophylla</i> (Kaukázusi nefelejcs)	apró virágai a növény termetéhez képest viszonylag hosszú, vékony száron nyílnak, mely az üde zöld, kissé durva felületű, szívformájú levelek közül bukkann elő
Árnyéket adó dísznövények	
<i>Acer platanoides</i> (Korai juhar)	gömbölyded, terebélyes korona jellemzi
<i>Acer platanoides</i> 'Crimson King' (Korai juhar fajta)	gömbölyded, ovális korona jellemzi
<i>Picea abies</i> (Luc fenyő)	korából és méretéből adódóan ad hűs árnyéket
<i>Robinia pseudoacacia</i> (Fehér akác)	gyorsan növekvő, felül szélesedő koronájú fa
Talajtakaró dísznövények	
<i>Juniperus horizontalis</i> (Henye boróka)	kúszó boróka, levelei puha tapintásúak

<i>Sedum reflexum</i> (Kövi varjúháj)	elterülő, hosszúkás, pozsgás levelű évelő
---------------------------------------	---

20. ábra: *Acer platanooides* 'Crimson King' az óvodakertben

21. ábra: Madáretető a háttérben *Picea abies*

22. ábra: Örökzöld cserjecsoport a bejáratnál

23. ábra: A Kerti tó élőekkel

5. KÖVETKEZTETÉSEK ÉS JAVASLATOK

A vizsgált óvodakerttel kapcsolatban a következő megállapításokat tettem: mivel multifunkciós, ezért elmondható, hogy megfelel annak az elvárásnak, hogy a lehető leginkább kielégítse a gyerekek igényeit és a pedagógiai célokat is: a játék örömét és egyben a környezettudatosságot, egészséges életmódra nevelést, környezetvédelmet, fenntarthatóságra való nevelést. A kert elrendezése jó, a kert mérete elég nagy ahhoz, hogy szép nagy terek legyenek kialakítva. Így a gyerekek tudnak szaladni, futkározni, játszani, anélkül, hogy veszélyes lenne. A kerítések és kerti bútorok, játszótéri elemek egyaránt úgy vannak kialakítva, hogy jó anyagból vannak, többnyire fából, ami biztonságos, valamint a biztonságot szintén alátámasztja az egyes játékelemek alatti gumi aljzatborítás. Ez megakadályozza, hogy a gyermekek megüssék magukat, ha esetleg elesnek, vagy leesnének valamiről.

A kert és a kerti elemek elrendezése lehetővé teszi, hogy az óvodapedagógusok szemmel tudják tartani a gyerekeket, a gyerekek számára azonban mégis izgalmas területek, játszósarkok vannak kialakítva, ahol tudnak bújócskázni és elmélyülhetnek a játékban.

A kerti növények nagyon jól kerültek megválasztásra. Mindennek meg van a funkciója és egyben esztétikai élményt is nyújtanak. Látszik a növények elrendezésén és a növények megválasztásán is, hogy olyan kertész állította össze – és gondozza őket –, akinek van tapasztalata óvodai, vagy iskolai kertek kialakításában. A fák és cserjék, valamint a virágzó aljnövényzet is úgy került kiválasztásra, hogy ne legyen rájuk jellemző a kártevők odavonzása, valamint, hogy ne legyen a gondozásuk túl speciális, akár a gyermekek is tudjanak benne segíteni. A növények közül egyik sem mérgező, teljesen veszélytelenek, kiütést vagy allergiás reakciót sem okoznak.

Az óvoda bejáratí részénél hatalmas üres, füves terület található, melyet a közeljövőben árnyékot adó fákkal, örökzöldekkel lehetne beültetni.

Az óvodakertben madáretetők kerültek elhelyezésre, ezzel egyidejűleg több oktatótáblát is elhelyeztek, hogy a gyermekek tematikusan ismerhessék meg a Közép-Európában honos madárfajokat. A madáretetőkbe rendszeresen madáreleséget helyeznek ki, hogy meglessék az oda érkező madarakat. A madáretetők úgy vannak kialakítva, hogy a varjak és nagyobb madarak ne férjenek be, hanem kifejezetten a kistermetű énekesmadarak jussanak hozzá a kihelyezett eleséghez.

A kert összességében nagyon precízen és szépen van kialakítva, a fák, cserjék, növények, veteményeskert jó lehetőséget ad a gyermekek növényekkel, kertészkedéssel való megismertetésére és a környezettudatosságra való nevelésre.

A 24-25-26. ábra a vizsgált óvodában készült. A gyermekeket mutatja be, miközben a magas ágyást gondozzák.

24. ábra: A gyermekek a magasított veteményesek gondozása közben

25. ábra: A gyermekek a magasított veteményesek gondozása közben

26. ábra: A gyermekek a magasított veteményesek gondozása közben

5.2. Óvodakerti programjavaslatok

Kertészkedni örömteli és hasznos tevékenység. Szemléletváltást ad, visszaterel a természethez.

A kertészkedés fokozza a kreativitást, a természetben található fű, fa, virág inspirációt és anyagot ad alkotásokhoz. A kertészkedés főképpen szabadban végzett tevékenység, a gyerekek mozgásigényét is kielégíti.

A gyerekek és óvónők által végzett kerti nagytakarítás vagy kertzöldítés közösségi építő jellegű tevékenység. A szülőket is be lehet vonni az óvodaudvar szebbé tételébe, a szülő–gyerek–óvónő alkotta közösség ezáltal összekovácsolódik. A kertészkedés fontos eszköze lehet a csapatépítésnek. A gyerekek jobban fognak vigyázni az általuk ültetett növényekre, mert az saját munkájuk eredménye.

A kertészkedésen keresztül az óvónők komplex ismereteket tudnak átadni a gyerekeknek, különböző szakterületeken:

- Természetismeret: növény- és állatvilág, talajismeretek, vízhasznosítás.
- Matematika: megszámlálják a magokat, cserepeket, segítenek kimérni az ágyásokat, sorokat.
- Történelem: a növények származása vagy a növények történelmi eseményekhez való kapcsolódása, népek kultúrájának meghatározó növényei, zászlókon előforduló növénymotívumok.
- Irodalom: össze lehet kapcsolni a foglalkozásokat növényekről írt versek, énekek tanulásával vagy mesékkal.
- Földrajz: növények származása, égvöi elterjedése.
- Fenntarthatóság: tudatosítsák az óvónők a gyerekekben, hogy kevesebb vagy hatékonyabb energiahasználattal ők maguk is hozzájárulnak a CO₂-kibocsátás csökkentéséhez.

Ne vásároljanak fölöslegesen – termeljenek zöldségeket, fűszereket, gyümölcsöket. Hasznosítsák újra a kidobásra szánt hulladékokat. Ha vásárolnak, azt lehetőleg helyi termelőknél tegyék. Ezzel a szemlélettel, kis lépésekkel a gyerekek és szüleik is hozzájárulhatnak a globális klímaváltozás mérsékléséhez.

Veteményeskert

Az óvoda udvarán tavaszi veteményeskert létrehozását javaslom, rövid tenyészidejű növényekkel, hogy május közepéig le is szedhessék a gyerekek a termést. Ha az óvodának van lehetősége a növények nyári időszakban való gondozására, bátran telepítsenek nyáron–ősszel szüretelhető növényeket is.

A terület adottságainak függvényében vessenek:

- veteményes ágyásokba,
- fakeretes magasított ágyásokba, illetve
- konténerekbe (balkonláda, nagyobb cserepek, újrahasznosítható műanyag konténerek, gumiabroncs).

A kis magoncokból, hagymákból, gumókból kinövő növények sok örömet okoznak a gyerekeknek. A magok kicsírázását, a palánták fejlődését nap mint nap kövessék figyelemmel. A kertben meg fognak jelenni katicabogarak, hernyók, giliszták, ezek is megfigyelésre adnak lehetőséget.

A veteményeskert legalább 7 foglalkozás megtartására ad lehetőséget:

1. talaj-előkészítés,
2. veteményezés (2 foglalkozás),
3. gyomlálás,
4. talajlazítás,
5. szüretelés (2 foglalkozás).

Szükséges anyagok, eszközök:

- Tavaszi kert: vetőmagok: borsó, retek, spenót. Zöldsaláta-, szamóca palánta, dughagyma.
- Nyári kert: paradicsom-, paprika-, bársonyvirág-, bazsalikom palánták. Cukkini-, sütőtökvetőmag – ezek csak akkor, ha van lehetőség a kert gondozására a nyár folyamán.
- Növénytartók: balkonládák, nagyméretű virágcserepek, újrahasznosított dézsák, ládák, autógumik, zsákok, erős szatyrok
- Virágföld vagy kerti földkeverék a konténeres kertészkedéshez

Helyszín, időpont: április elejétől júniusig, az óvodaudvaron.

Kivitelezés:

A veteményeskertet több lépésben kell létrehozni egy alkalommal legfeljebb 3-féle növényt ültessenek/vessenek.

A nyári kert növényei május elején kerülnek az ágyásokba, ezeket is két-három foglalkozás keretében ültessék el.

Készítsenek 80×120 cm-es veteményes ágyásokat, vagy ennél kisebbeket, a terület adottságainak függvényében. Lehet sima ágyás vagy magasított, deszka oldalakkal vagy alacsony sövényrel körbe ültetve.

Az ágyások között hagyjanak 40 cm ösvényt, hogy könnyen közlekedhessenek a gyerekek. Az ágyásokat könnyen körül lehessen járni, minden oldalról megközelíteni. Ha növénytartókat használnak, töltsék meg őket földel, ezt a műveletet a gyerekek is szívesen végzik. Jelöljék ki a sorokat, a nagyobb gyerekek segítsenek a sorok kijelölésében, az ültetési távolság meghatározásában, a vetőmagtasakon található utasítások alapján. A magokból minden gyerek tenyerébe tegyenek egy keveset, és mutassák meg nekik a szórás módját. Közben szemléljék meg a magokat, beszéljenek a magok tulajdonságairól. A palántákat egyenként adják a gyerekek kezébe.

A gödrök ásását bízzák rájuk, kézi szerszámokkal vagy kisméretű ásóval is ki tudják ásni a gödröket, csak a helyet

kell nekik megmutatni. A saláta- és szamóca palántákat 20 cm tőtávolságra ültessék. A paradicsom palántákat 50 cm-re, a paprika palántákat 40 cm-re ültessék. A fűszernövények 30 cm tőtávolságra kerüljenek.

Gondozás:

- Öntözés: A talajvíz tartalmának függvényében kell időzíteni. Öntözőkannákkal pótolják a vizet, ne tömlővel. A gyerekek imádnak öntözni. Ne hagyják kiszáradni a földet, de ne is álljon a víz a talajon.
- Talajlazítás: kézi szerszámokkal történjen, ha a talaj tömörödik.
- Karózás, kötözés: paradicsom és paprika esetében.
- Ha a gyomnövények megjelennek, mutassák meg az óvónők a gyerekeknek, melyik a gyomnövény, és a gyerekekkel együtt gyomlálják ki az ágyásokat.
- Szedés, szüretelés, ha a termés beérett.

5.3. Környezettudatosság az óvodapedagógiában

Részletesen meg kell határozni a környezeti nevelés céljait és feladatait, amely a következőkben foglalható össze: Az életkori sajátosságoknak megfelelően pozitív szokások, szokásrendszerek, viselkedési formák kialakítása a természetes, illetve a gyermeket körülvevő társadalmi környezetben (óvoda, játszótér, közlekedési útvonál, családi otthon, kert stb.). Pozitív attitűdök ébresztése az élővilág, a harmonikus, szép környezet iránt, annak megőrzése, fenntartása iránt.

Meg kell fogalmazni a nevelési elvárásokat, s azon ismeretek körét, amelyek a nevelés folyamatában megjelennek (követelmények). Mindezekhez az óvodai környezeti nevelés önálló alapidokumentumot nem igényel, de az Óvodai Nevelési Programot ki kell egészíteni egy olyan munkával, amely összefoglalja az óvodai környezeti nevelés céljait, az ismeretek rendszeres beépítését a Nevelési Programban, továbbá programokat ajánl az eredményes munka módszereire. Bemutatja a nevelési feladatok és ismeretek megjelenését a különféle foglalkozásokban (környezetismeret, ábrázolás, irodalom stb.), illetve az óvodán kívüli nevelési szituációkban. Minta-programokat közöl.

Ajánlásokat tesz tevékenységi formákra, vizsgálódásokra (kísérletek), szakirodalomra, bemutatóhelyekre (tanösvény, múzeum, természetvédelmi terület, oktatóközpont stb.). A környezeti képzést illetően jelentős az óvodapedagógusok továbbképzése. Célszerű az óvodapedagógusok központi továbbképzésének fejlesztése.

Az óvodapedagógus-képzésben csupán néhány éve nyertek teret - különféle formában és eltérő mélységben - a korszerű környezeti kultúra és az ökológiai alapú gondolkodás elemei. Óvodáink nevelőinek döntő többsége ma még nem rendelkezik a szakszerű, valóban hatékony környezeti neveléshez nélkülözhetetlen ismeretekkel. Ezért mindaddig szükség van a különféle lokális továbbképzések mellett a rendszeres, központi továbbképző tanfolyamokra, amíg ki nem alakul az egységes ökológiai és környezeti kultúrát is nyújtó óvodapedagógus-képzés. A tanfolyam javasolt szakmai szempontjait - szakértők bevonásával – központilag szükséges kidolgozni, az egységes alapelvek érvényesülése érdekében.

Az éves tanfolyamot az óvodapedagógus-képző intézmények szervezhetnék meg, autonómiájuk teljes megőrzése mellett. Az intézményeknek a megbízást a Művelődési és Közoktatási Minisztérium, valamint a Környezetvédelmi és Területfejlesztési Minisztérium közösen adja. Az óvodai környezeti nevelésnek a korszerű környezeti kultúra megalapozásában betöltött jelentős szerepe elengedhetetlenné teszi a szakmai és pedagógiai szempontból magas színvonalú munkát. Ehhez úgy véljük, szükség van a nevelőmunka rendszeres támogatására, értékelésére, azaz óvodai környezeti szakértők foglalkoztatására.

Részletesen ki kell dolgozni az óvodai környezeti nevelési szakértők feladatrendszerét az alábbiak szerint:

- Információk (tudományos eredmények, rendezvények, programok, pedagógiai újdonságok stb.) eljuttatása az óvodapedagógusokhoz, illetve információk gyűjtése a környezeti nevelésről és ezek továbbítása az illetékes intézményekhez.
- Pedagógiai tanácsadás (tartalmi és módszertani kérdésekben), a nevelési munka értékelése.
- Helyi továbbképzések szervezése. Javaslatok a helyi illetve központi tanfolyamok oktatóira.

- Részvétel aktuális környezetvédelmi és természetvédelmi rendezvények megszervezésében („A Föld napja”, „Madarak, fák napja” stb.).
- Időnként beszámoló készítése és annak eljuttatása a megbízó intézményhez.

Napjainkban különösen fontos, de minden bizonnyal még néhány évig az is lesz, hogy az óvodapedagógusok munkájukhoz rendszeres tartalmi (szaktudományi) és módszertani segítséget kapjanak. Ennek egyik lehetséges eszköze az óvodai környezeti nevelés témakörében időszaki kiadványok megjelentetése.

Évenként két alkalommal megjelenő kiadvány célja egyfelől elméleti pedagógiai, szaktudományi vagy aktuális természetvédelmi és környezetvédelmi problémák bemutatása, másfelől az elméleti kérdésekhez csatlakozó óvodai gyakorlat sokrétű ábrázolása, módszertani példák felsorakoztatásával. A tartalmi és pedagógiai szempontból is magas színvonalú és valóban hatékony óvodai környezeti nevelés elterjedésének egyik lényeges feltétele az, hogy a pedagógusképzésben helyet kapjon a környezeti nevelésre való felkészítés.

6. ÖSSZEFOGLALÁS

A szakdolgozatban bemutattam egy környezet- és fenntarthatóságtudatos óvoda működésével és ezen belül az óvoda kertjével, amely úgy került kialakításra, hogy egyidejűleg több funkciót is képes legyen ellátni. Az elsődleges funkciója, hogy a gyermekek szabadon, jó levegőn, biztonságos és egészséges környezetben lehessenek, miközben játékosan megismerkedhetnek a növényekkel, házi kertnövények alapjaival, és veteményeskert kialakításának módszereivel, valamint a kertben termesztett általános zöldségek és gyümölcsök palántázásával, magról hajtásával, szüretelésével, a kert gondozási feladataival. Emellett a madarakkal, madarak téli és nyári gondviselési feladataival, az erre kialakított madáretetőkkel, a madáretetők kihelyezésével, illetve a kártékony rovarokkal és az ezeket eleségnek tekintő más rovarokkal és kisebb erdei állatokkal, mint a giliszta, sündisznó és egyéb, a kertben természetesen is előforduló élőlényekkel is kapcsolatba kerülhetnek.

A multifunkciós óvodakert lényege, hogy több részre van osztva funkciók szerint az alapján, hogy elsősorban a gyermekeknek mit szeretnénk tanítani és milyen szükségleteik vannak. A gyermekek elsődleges szükséglete az egészséges környezetben történő játék. A multifunkciós óvodakertben mindig van lehetőség játékra, szórakozásra, az ehhez szükséges játékelemek, kerti berendezések is megtalálhatók az óvodakert játszórészén. Emellett vannak magasított, fakerítéssel emelt ágyások, ahol konyhakerti növényeket termeszthetnek a gyermekek. Az egészség és környezeti nevelésnek ez nagyon fontos része. A kerti munkák közben a gyermekek megtanulnak gondoskodni környezetükről és megértik, hogy milyen értéket jelent a természeti kincs. Ráadásul szívesebben is eszik meg azt a paradicsomot, paprikát, uborkát, amit ők termesztettek. Hatalmas élmény a gyermekeknek, hogy láthatják munkájuk gyümölcsét és ez kihathat egész életükre is.

Fontos, hogy az óvodakertben olyan növények legyenek, amelyek nem mérgezőek és könnyű gondozni őket, jól tűrjék a különböző időjárási viszonyokat, ugyanakkor esztétikusak és praktikusak is legyenek. A dolgozatban vizsgált óvodában számos olyan virág megtalálható, amelyek szépek és könnyű őket szaporítani, emellett teljesen veszélytelenek a gyermekekre nézve. Hasonlóképp kerültek kiválasztásra a cserjék és fák: nyújtsanak árnyékot, és ne legyenek mérgezőek, gondozásuk egyszerű legyen, méretük pedig ideális az óvodakerti elemek arányos elrendezéséhez. A dolgozat szakirodalmi kutatása és gyakorlati része is egyaránt rámutatott arra, hogy az óvodakert a jövő környezettudatos nemzedékének elsőszámú nevelési eszköze és egyben helyszíne is.

7. IRODALOMJEGYZÉK

- Beazley, M. 2007. A kerttervezés és a kertépítés alapjai. Pécs. Pécsi Direkt Kft.
- Borovszky S. (szerk.) 1907. Magyarország vármegyéi és városai. Komárom vármegye és Komárom sz. kir. város Budapest. Országos Monográfiai Társaság.
- Bruce, T. 2012. Early Childhood Practice: Froebel today Sage Publication, London
- Bús I. 2013. Játék és kultúra. A játék szerepe a gyermekek kultúra elsajátításában. Iskolakultúra, 5-6. 108-115.
- Danks, S. G. 2010. Asphalt to Ecosystems: design ideas for schoolyard transformation. Oakland, CA: New Village Press. 276 p.
- Dáskál, I., Kerezi, A. 1994. Környezeti nevelő tevékenység egy óvodában: a dunakeszi 5. sz. Napköziotthonos Óvoda és Oktatóközpont. *Iskolakultúra*, 4(13), 45-47.
- Demjén I. 1988. Alapfokú közintézmények. 115-159. p. In: JÁMBOR I. (szerk.): Kertépítészet II. Budapest: KÉE. 345 p.
- Demjén I., Balogné Ormos I., Demjén I. (1995): Az Iskolakert. *Iskolakultúra*, 13- 14(5), 2-14. p.
- Demjén I., Sárospataki M. 2017. Kertépítészeti szerkezetek. Budapest: Szent István Egyetemi Kiadó. 273 p.
- Fényes E. 1984. Magyarország geographiai szótára I-II. Budapest. Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülése-Állami Könyvterjesztő Vállalat
- Fráter, E. 2018. Mesés növények–növényes mesék (Természeti nevelés botanikai mesekönyvek tükrében). *A mese szerepe a nevelésben, oktatásban*, 114.
- Gellér, Z. 1994. Az óvodakert kialakulása és története a századfordulótól. *Iskolakultúra*, 4 (13), 20-23.
- Gellér, Z. 2000. Az óvodakert szerepe a Montessori-, Waldorf. *Freinetpedagógiában*. In.: *Óvodai nevelés*, 53(2000), 4.
- Gerván, K., Hill, K. 2019. Fenntarthatóságra nevelés a Tihanyi Levendula Erdei Óvodában. *Journal of Applied Technical and Educational Sciences*, 9(3), 64-90.
- Hüther G., és Renz-Polster H. 2017. Vissza a gyökerekhez. Így fejlődnek „ezek a mai gyerekek”. Ursus Libris, Budapest
- Ilonczai Z. 2007. Lepkebarát kert. Budapest: Cser Kiadó. 56 p.
- Jámbor I. 2012. A kertépítés Kézikönyve. Budapest. Verlag Dashöfer.
- Jantnerné Oláh, I. 2017. Erdőpedagógiai és természetpedagógiai módszerek alkalmazása óvoda udvarán kialakított környezeti nevelési tanösvényen= Applying Forest and Nature Pedagogy Methods on Nature Educational Trail in the Courtyard of a Kindergarten.
- Kajtár-Czinege A. 2022. Rovar-hotelek hasznossága kiskertekben. *Gradus* Vol 9, No 1 (2022)
- Katolikus Pedagógiai Intézet. Kertépítés az óviban. Óvodavezetők munkacsoportján elhangzott anyag. https://www.katped.hu/sites/default/files/kertepites_az_oviban.pdf
- Kemendi Á. 1989. Festőnövények. Budapest. Móra Ferenc Ifjúsági Könyvkiadó
- Knight, S. 2013. Forest Schools and Outdoor Learning in the Early Years. Sage Publication, London

- Kovács-Hostyánszki A. (szerk.) 2018. Beporzók a kertünkben avagy a háttérben munkálkodó természet. Tihany: MTA Ökológiai Kutatóközpont. 20 p.
- Kováts-Németh M.. 2010. Az erdőpedagógiától a környezetpedagógiáig Comenius Kft., Pécs, 313 p
- Kováts-Németh, M., & Földes-Leskó, G. 2019. Knowledge widening and attitude improvement by Forest Pedagogy. *Journal of Applied Technical and Educational Sciences*, 9(3), 4-30.
- Moore, R. C. 1993. Plants for Play: A Plant Selection Guide for Children's Outdoor Environments. Berkeley: MIG Communications. 121 p.
- Orbán Z. 2019. Madárbarátok nagykönyve. Budapest: Cser Kiadó. 332 p.
- Ormos I. 1967. A kerttervezés története és gyakorlata. Budapest. Mezőgazdasági Kiadó
- ORSZÁGOS ISKOLAKERT-FEJLESZTÉSI PROGRAM. 2020. Egészségnevelés az óvodakertben. Ajka. Ajka Városi Óvoda óvodakerti munkacsoportja
- Óvodai nevelés alapprogramja. 1998. In. Óvoda az ezredfordulón. Művelődési és Köznevelési Minisztérium, Bp. 1998. 13.o.
- Pécsi, R. 2018. Kapcsolatokban élünk vagy „online vagyunk”? Új Ember, LXXIV. évf. 28- 29. sz
- Podráczky J. – Hajdúné Holló K. – Borbélyová D. – Nagyová A. – Józsa K. (2022): A Magyarországi és Szlovákiai óvodai nevelési program összehasonlító elemzése. *Danubius Noster* X. évf. 4. sz. 107-132 pp.
- Schermann, S. E. 2020. *Erdőpedagógiával a környezeti nevelésért az óvodában* (Doctoral dissertation, soe).
- Schmidt G. (szerk.) 2003. Növények a kertépítészetben. Budapest. Mezőgazda Kiadó Kft.
- Schmidt G., Tóth I. 2006. Kertészeti dendrológia. Budapest. Mezőgazda Kiadó.
- Simonitsné Krausz D. 2020. Mérgező fás szárú növények a kertben. <https://agroforum.hu/blog/haz-taj/mergezo-fasszaru-novenyek-a-kertben/> (2023.06.07.)
- Török, E. 2019. *Óvodai környezeti nevelés gyakorlata és továbbfejlesztési lehetőségei a Fertő-Hanság Nemzeti Parkban* (Doctoral dissertation, soe).
- Vastag Zs., Suhajda É.V., Russel, W., Burton, L., Conibere, K. 2019. A Játékbárát Iskola cím – Kézikönyv iskolák részére. 73 p. https://www.tandemno.sk/sites/default/files/io_kezikonyv_hu.pdf (2023.06.07.)
- Vende A. 1907. Komárom vármegye községei. In: Borovszky S. (szerk.) 1907. Magyarország vármegyéi és városai. Komárom vármegye és Komárom sz. kir. város Budapest. Országos Monográfiai Társaság.
- Victor A. 1993. A környezeti nevelés rendszere. *Iskolakultúra*, 1993/24, 3.o.
- Villányi Gy. 2021. ÖTLETTÁR Fenntartható Fejlődési Célok támogatásának lehetőségei a Zöld Óvodák ajánlásai alapján. Budapest. Agrárminisztérium.
- Visy, E. V. 1994. Az óvodás és kisiskolás korú gyerekek környezeti nevelésének stratégiai elvei. *Iskolakultúra*, 4(13), 4-7.
- Vitályos G.Á. (szerk.) 2019. Az óvodai környezeti nevelés módszertana. Budapest. ELTE Eötvös Kiadó
- White, R., Stoecklin, V. 1998. Children's Outdoor Play & Learning Environments: Returning to Nature. Retrieved from www.whitehutchinson.com/children/articles/outdoor.shtml (2023.06.07.)

White, R., Stoecklin, V. 1998: Children's Outdoor Play & Learning Environments: Returning to Nature.
www.whitehutchinson.com/children/articles/outdoor.shtml (2023.06.07.)

Internetes források

Internet1: <https://velemjaro.sk/telepulestar/komaromszentpeter> (2023.06.06.)

Internet2: <https://evfaja.hu/fa/2012/godolloi-maszofa> (2023.06.07.)

Internet3: <https://www.szechenyikastely.hu/novenyek> (2023.06.07.)

Internet4: <https://ovonok.hu/2015/04/legyel-te-is-kiskertesz-kerteszkedes-az-ovodaban/> (2023.06.06.)

Internet

5:

[https://www.meteoblue.com/hu/id%C5%91j%C3%A1r%C3%A1s/historyclimate/weatherarchive/liptovsk%C3%bd-sv%C3%a4t%C3%bd-peter szlov%C3%a1kia 3059047?fcstlength=1y&year=2023&month=10](https://www.meteoblue.com/hu/id%C5%91j%C3%A1r%C3%A1s/historyclimate/weatherarchive/liptovsk%C3%bd-sv%C3%a4t%C3%bd-peter%20szlov%C3%a1kia%203059047?fcstlength=1y&year=2023&month=10)
 (2023.10.13.)

Jogszabályok

1993. évi LXXIX. törvény a közoktatásról

137/1996. (VIII.28.) Kormányrendelet az Óvodai nevelés országos alapprogramjának kiadásáról

1997. évi LXXVIII. törvény az épített környezet alakításáról és védelméről

253/1997. (XII. 20.) Korm. rendelet az országos településrendezési és építési követelményekről

ÁBRAJEGYZÉK

1. ábra: Rovarhotel (Kajtár-Czinege, 2022).....	9
2. ábra: A harmónia összefüggései (Kováts-Németh, 2010).....	11
3. ábra: Egyenyári virágültetés egy óvodakertben (Internet4).....	15
4. ábra: Árvácskák öntözése (Internet4).....	15
5. ábra: Taxus baccata (Internet3).....	18
6. ábra: Aesculus hippocastanum (Internet3).....	18
7. ábra: A Gödöllői mászófa (Internet2).....	20
8. ábra: Larix decidua (Internet3).....	21
9. ábra: Szentpéter névelőfordulásai (Internet1).....	25
10. ábra Szentpéter (Szlovákul Svätý Peter) község időjárása (Internet 5).....	26
11. ábra: Gróf Zichy Miklós kastélya Szentpéteren (Vende, 1907).....	27
12. ábra A pedagógusok intézményben eltöltött éveinek a száma.....	30
13. ábra Milyen mértékben vonták be az Iskolakert-program tervezésekor?.....	31
14. ábra Milyen mértékben vonták be az Iskolakert-program megvalósításakor?.....	31
15. ábra Mennyire elégedett az új környezettel?.....	32
16. ábra Ön szerint mennyiben segíti az Iskola-kert program által létrehozott új környezet az óvodás korú gyerekek igényeit, a játék örömeit?.....	32
17. ábra Ön szerint mennyiben segíti az Iskola-kert program által létrehozott új környezet a pedagógiai célokat?.....	33
18. ábra Ön szerint mennyiben segíti az Iskola-kert program által létrehozott új környezet a gyermekek környezettudatosságát, az egészséges életmódra, fenntarthatóságra való nevelést és a környezetvédelmet? ...	34
19. ábra Ön szerint megfelel a környezet egy multifunkciós óvodakert fenntartásához?.....	34
20. ábra Acer rubrum Vörös juhar.....	39
21. ábra Madáretető a háttérben Picea abies Luc fenyő.....	40
22. ábra Örökzöld cserjecsoport a bejáratnál.....	41
23. ábra Kerti tó évelőkkel.....	42
24. ábra: Gyermekek a magasított veteményesek gondozása közben.....	44
25. ábra: A gyermekek a magasított veteményesek gondozása közben.....	44
26. ábra: A gyermekek a magasított veteményesek gondozása közben.....	45

TÁBLÁZATJEGYZÉK

1. táblázat: Mérgező fák és cserjék (Simonitsné Krausz, 2020).....	16
2. táblázat: Óvodakertbe ajánlott díszfák (Schmidt, 2003).....	20
3. táblázat: Festő növények (Kemendi, 1989)	22
4. táblázat Növény felvételezés típus szerinti csoportosítása / Fák	36
5. táblázat Növény felvételezés típus szerinti csoportosítása / Cserjék	37
6. táblázat Növény felvételezés típus szerinti csoportosítása / Évelő dísznövények	37
7. táblázat Növény felvételezés funkció szerinti csoportosítás.....	38

NYILATKOZAT

szakdolgozat nyilvános hozzáféréseiről és eredetiségéről

A hallgató neve: Bohusova KristinaA Hallgató Neptun kódja: ATNRX5A dolgozat címe: Az óvodákban műveltségnevelés bemutatása a Szentpéteri
óvoda példája alapjánA megjelenés éve: 2023A konzulens intézetének neve: Tájékoztató, Tudáskövetési és Diákkonzultációs IntézetA konzulens tanszékének a neve: Didaktikai és Didaktológiai Tanszék

Kijelentem, hogy az általam benyújtott szakdolgozat egyéni, eredeti jellegű, saját szellemi alkotásom. Azon részeket, melyeket más szerzők munkájából vettem át, egyértelműen megjelöltem, és az irodalomjegyzékben szerepeltettem.

Ha a fenti nyilatkozattal valótlant állítottam, tudomásul veszem, hogy a záróvizsga-bizottság a záróvizsgából kizár és a záróvizsgát csak új dolgozat készítése után tehetek.

A leadott dolgozat, mely PDF dokumentum, szerkesztését nem, megtekintését és nyomtatását engedélyezem.

Tudomásul veszem, hogy az általam készített dolgozatra, mint szellemi alkotás felhasználására, hasznosítására a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem mindenkori szellemi tulajdon-kezelési szabályzatában megfogalmazottak érvényesek.

Tudomásul veszem, hogy dolgozatom elektronikus változata feltöltésre kerül a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem könyvtári repozitori rendszerébe. Tudomásul veszem, hogy a megvédett és

- nem titkosított dolgozat a védést követően

- titkosításra engedélyezett dolgozat a benyújtásától számított 5 év eltelté után nyilvánosan elérhető és kereshető lesz az Egyetem könyvtári repozitori rendszerében.

Kelt: 2023 év november hó 5 nap

Hallgató aláírása

Bohusova Kristina

NYILATKOZAT

Bohušová Kristina, (Neptun kód: ATNQX5) konzulenseként nyilatkozom arról, hogy a szakdolgozatot áttekintettem, a hallgatót az irodalmi források korrekt kezelésének követelményeiről, jogi és etikai szabályairól tájékoztattam.

A szakdolgozatot a záróvizsgán történő védeésre javaslom / nem javaslom¹.

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen nem^{*2}

Kelt: Budapest év november hó 5. nap

Szilvia Dózi Gyöngy
belső konzulens